नं. ४८०४

नाम - लक्षहोमपद्धतिः

कर्ता - काशीदीक्षित० सदाशिव दीक्षित पुत्रः

पत्र ३६ पत्राणि सं. x

विषय० धर्मशास्त्रम्

लक्षहोम पद्धतिः

४८०४

।वाजसनेयिशाखिनां काशीदीक्षितप्रणीता लक्षहोमपद्धतिः॥ श्लो ७३०

पत्र ३६

ल.हो. ॐश्रीगणेशायनमः ॐअथलक्षहोमः कार्योतोयुतहोमोथलक्षहोमस्ततः स्मृतः सर्वकामाप्तयेयस्मा-
१ ल्लक्षहोमंविदुर्बुधाः पितॄणांवल्लभोयस्माभुक्तिमुक्तिफलप्रदः अस्मादशगुणप्रोक्तालक्षहोमस्वयंभु-
वा आहुतीभिः प्रयत्नेनदक्षिणाभिःस्तथैवच आहुतिभिस्तथात्रेनेत्यपिपाठः द्विहस्तविस्तृतेनठवत्त
हास्तायतेपुनः लक्षहोमंभवेत्कुंडेयोनिवक्त्रत्रिमेखले द्विरंगुलोच्छ्रिताकार्याप्रथमामेखलाबुधैः त्रि-
रंगुलोन्नतातद्वद्वितीयामप्युदाहृता उच्छ्रायविस्ताराभ्यांवत्तृतीयाचतुरंगुला द्व्यंगुलस्तत्रविस्तारःपू-
र्वयोरपिशस्यते तस्योत्तरपूर्वेणवितस्तित्रयसंमिते प्रागुदक्प्रवणेतद्वच्चतुरस्रंसमंततः विष्कंभा-
र्द्धोच्छ्रितेप्रोक्तेस्थंडिलेविश्वकर्मणा विष्कंभोविस्तारः स्थंडिलेवेदिः संस्थापनायदेवानांवप्रत्रयसं-
माहते तस्मिन्नावाहयेद्देवान्पूर्ववत्पुष्पतंडुलैः गरुत्मानधिकस्तत्रसंपूज्यःश्रियमिच्छता स्तामथ १

निशरीरस्तैवाहनेपरमेष्ठिनः विषयापहरोनित्यमतः शांतिंप्रयछमे पूर्ववत्ॐभमामेमनहद्दोमेस
मावरेत् सहस्राणांशतेकृत्वासमित्मत्वादिपूर्वको हुतॐभवसोर्द्धारांपातयेदनलोपरि औडुंबरीम
याङ्घ्रनकृज्वीकोटरवर्जितां वाङ्माचांस्रुवेनतातनस्तेनहृदयोपरि हुतधारांतथासम्यगग्रेहृयरिपा
तयेत् श्रावयेत्तक्रमाग्नेयैर्वैस्रवैरौद्रमैंदव महावैश्वानरंसमम्याज्येष्टसामवपाठयेत् स्नानेवयजमा
मानस्यपूर्ववत्स्वास्तिवाचने दातव्यायजमानेनपूर्ववदक्षिणापृथक् कामक्रोधविहीनेनऋत्विग्भिःशां
तचेतसा तहवदशावोष्ठीवालक्षहोमेपिऋत्विजः कर्तव्याशक्तितस्तहवस्तारोवाप्यमत्सराः नवग्र
हमखात्सर्वेलक्षहोमेदशोत्तरं दद्याद्यनिशाहूलंभूषणान्यपिशक्तितः शयनानिववस्त्राणिहे
मानिकटकानिच कर्णांगुलिपवित्राणिकेठसूत्राणिशक्तितः नकुर्याद्दक्षिणाहीनंवित्तशाठ्येन

मानवः श्रद्धालोभमोहाद्याकुलक्षयमवाप्नुयात् मन्त्रदानेयथाशक्त्यादानवैभूतिमिच्छिना मन्त्र
ल॰हो॰ हीनःकृतोयस्माद्दुर्भिक्षफलदोभवेत् मन्त्रहीनोदहेद्राष्ट्रंमन्त्रहीनस्तुऋत्विजः अदक्षिणोपयष्टारे
२ नास्तियज्ञसमोरिपुः नचाप्यल्पधनःकुर्याल्लक्षहोमंनरःक्वचित् तस्मात्पीडाकरोतीवयथैवमतिग्रह :
तमेवपूजयेद्भक्त्याहोवाचीन्वायथाविधि एकमप्यर्चयेद्भक्त्याब्राह्मणंवेदपारगं दक्षिणाभिप्रय
त्नेनवह्वन्नाबह्वृद्धिमान् लक्षहोमस्तुकर्तव्योयदिवित्तंभवेद्गृहे यतःसर्वानवाप्नोतिकुर्यात्काः
मान्विधानतः पूज्यतेशिवलोकेववस्वादित्यमरुद्गणैः पावकल्पशतान्यष्टौवेधमोक्षमवाप्नुया
त् सकामोयस्मिमेकुर्याल्लक्षहोमंयथाविधि सर्वान्कामानवाप्नोतिपदचानंतमश्नुते पुत्रार्थील
भलेपुत्रंधनार्थीलभतेधनं भार्यार्थीलभतेभार्यांकुमारीचशुभंपतिं भ्रष्टराज्यस्तथाराज्यंश्रीयः २

कामश्रीमाप्नुयात् ये ये प्रार्थयते कामं तं तं प्राप्नोति पुष्कलं निष्कामः कुरुते यस्तु परं ब्रह्माधिगच्छति इ
ति लक्षहोमविधिः अथ लक्षहोमपद्धतिः श्रीकामादिप्रशस्तेष्वानुकूले शुभलग्नादौ स्नातः स्वप्रक्षा
लितपाणिः पादः आचान्तो यजमानः कृतमाङ्गलिकः कृतनित्यक्रियः सुवर्णरजतकुशपवित्रान्वितद
क्षिणकरे वामहस्तनिष्ठतवर्तुलकुशो गोमयोपलिप्तभूमिन्यस्तश्रीपर्णादिप्रशस्तदारुमयपीठोपरिन्यस्त
कुशासने प्राङ्मुखो ऽन्तर्जानुरुपविश्य गजाननकुलदेवतासंकीर्त्य अमुककामो लक्षहोमाख्यं कर्म अहं
करिष्ये इति संकल्प्य तदङ्गत्वेन गणेशपूजनं पुण्याहवाचनं मातृकापूजनं वसोर्धारां नान्दीश्राद्धं आचार्या
दीनां वरणानि करिष्ये इति संकल्पयेत् प्रत्येकं संकल्पं कुर्यात् अथोपकरणान्युपनीय देशकालौ स्मृ
त्वा लक्षहोमाख्यकर्मणि निर्विघ्नार्थं गणेशं पूजयिष्ये इति संकल्प्य आवाहनादिषोडशोपचारैः गणप

ल॰ हो॰ ३

3

ति मंत्रेण गणपतिं सम्यक्पूजयित्वा बद्धांजलिः प्रार्थयेत् वक्रतुंड महाकाय सूर्यकोटिसमप्रभ अविघ्नं
कुरु मे देव सर्वकार्येषु सर्वदेति प्रत्यासेष्वर्णं तो वाचयित्वा विसर्जयेत् ततउदङ्मुखीन् त्रीन् धिकारित्वा
ह्मणां गंधनवस्त्रादिभिः परितोष्य लब्धहोमम् अहं करिष्ये तत्र भवंतो मामात्रज्ञापने त्विति बद्धांजलिर्विज्ञाप
येत् ते च क्रियतामिति सहर्षं ब्रूयुः तदनंतरं पुण्याहवाचनं कार्यं हेमाद्रिरूपनारायणीयादौ तत्र वाच
नि कृतमात्रमंडलस्थलादिरूपमिति हेमाद्रिः रूपनारायणीये पुण्याहं भवंतो ब्रुवंत्विति त्रिर्ब्राह्मणा
न् श्रावयेत् ते च पुण्याहं भवामिति त्रिः प्रतिब्रूयुः स्वस्ति भवंतो ब्रुवंत्विति त्रिः ॐ स्वस्तीति त्रिः प्रतिवचने ॐ
ऋद्धिं भवंतो ब्रुवंत्विति त्रिः ॐ ऋध्यतामिति त्रिः प्रतिवचने एतद्वचनत्रयादि यजमानपक्षे निरोंकारं भव
तीति संक्षेपतऽक्तं ततोऽभित्तौ पट्टे वा लिखितप्रतिमादौ वा तत्पुंजेषु वा गौर्यादिचतुर्दशमातॄणां प्रत्येकं पूज ३

जयेत् ताश्च गौरीपद्माशचीमेधासावित्रीविजयाजया देवसेनास्वधास्वाहामातरोलोकमातरः धृतिस्तु
ष्टिःस्तथापुष्टिःरात्मनःकुलदेवताः पूजाप्रकार पूजोपकरणान्युपकल्प्यप्राङ्मुखउपविश्यकुशयवज
लान्सादायेत्यादिलक्षहोमांगतयागौर्यादिचतुर्दशमातृपूजनेकरिष्यइतिसंकल्प्यानंतौः ॐभूर्भुवःस्वः
गणपतिइहागच्छेहतिष्ठेति ह्यावाह्यस्थापयेत् ॐभूर्भुवःस्वः गौरिइहागच्छेहतिष्ठेत्यावाह्यस्वश
खोक्तमंत्रेणप्रतिष्ठाप्यगौर्यैनमः इदमासनमित्यादिरीत्यापदार्थानुसमयेनसर्वाःप्रत्येक मन्त्रदसेख्या
पूज्याः यदात्तुमातृणांगणदेवतात्वंतदाप्रत्येकंनामगृहीतागौर्यादिभ्यःइतिवोक्तायुगपत्पूजयेत्
ततःवसोःपवित्रमसीतिकुड्यलग्नाःपंचसप्तवाघृतेनधाराःकुर्यात् ततःपूजनमपिकेचिदाहुः ततःशां
तिःपाठः ततोयर्थवाटेवृद्धिश्राद्धंसंकल्प्यपूर्वकंवस्वशाखोक्तंकार्यं ततोमंडपाहहिः पश्चिमदेशेडपलि

ततो यजमानः प्राङ्मुख उपविश्याचम्य प्राणानायम्येत्यादि लक्षहोमकर्म कर्तुमाचार्यब्रह्मऋत्विजां वरणमहं क
ल॰हो॰ रिष्ये इति संकल्प्य संकल्प्य वा यथोक्तलक्षणमाचार्यं उदङ्मुख उपवेश्य कैर्न्दातिरेद्यहिरण्यवस्त्रमुद्रि
४ काकुण्डलादिभिरभ्यर्च्य बद्धाञ्जलिः लक्षहोमेनाहं यक्ष्ये तत्र मे त्वमाचार्यो भवेति प्रार्थ्य भवानीति तेनोक्ते अ
मुकप्रवरान्वितामुकगोत्रोत्पन्नेऽमुकवेदान्तर्गतामुकशाखाध्यायिनेऽमुकनाम्नेऽमुकप्रवरा
न्वितामुकगोत्रोत्पन्नोऽहं लक्षहोमाख्ये कर्मणि आचार्यत्वेन त्वामहं वृणे वृतोऽस्मीति स ब्रूयात् आचार्यं च यथा
स्वर्गे शक्रादीनां बृहस्पतिः तथा त्वं मम यज्ञेऽस्मिन्नाचार्यो भव सुव्रतेति प्रार्थयेत् पुनरन्यं ब्रह्माणं च यो
ग्यं ब्राह्मणं उदङ्मुख उपवेश्य गन्धपुष्पवस्त्रादिभिरभ्यर्च्य अमुकगोत्रोत्पन्नेऽमुकवेदान्तर्गतामुकशा
खाध्यायिनेऽमुकप्रवरान्वितामुकगोत्रोत्पन्नोऽहं लक्षहोमाख्ये कर्मणि कृताकृतावेक्षणार्थं ब्रह्माणं त्वा ८

वृणे इति दक्षिणहस्तेन गृहीत्वा वृणुयात् वृतोस्मीति प्रतिवचने यथा चतुर्मुखो ब्रह्मा सर्ववेदविशारदः तथा
त्वं मम यज्ञेस्मिन् ब्रह्मा भव द्विजोत्तमेति प्रार्थयेत् पुनरन्ये ब्राह्मणा दक्षिणस्य पदे व प्रणगो धगुध्यादिभिः संपूज्या
मुकप्रवरान्वितामुकगोत्रोत्पन्नममुकवेदान्तर्गतामुकशाखाध्यायिनं लक्षहोमाख्ये कर्मणि ऋत्विक्त्वे
न त्वामहं वृणे तत्र ऋत्विजश्चत्वारः अष्टौ वा दश वा पूर्णीत्र कार्ये षोडश वा वृणुयात् सर्वत्र हेमकुंडलादि
दानं गोत्रोच्चारणादि प्रतेन दीक्षामाप्नोति इत्यादिना मंत्रेण आचार्यादीनां हस्ते कंकणबंधने ततः ब्राह्मणाः
प्रार्थना ब्राह्मणा संतु मे तुष्टाः पापात्पांतु समाश्रिताः देवानां चैव दातारः पातारः सर्वदेहिनां जपयज्ञैः स्त
प्याहोमैर्दानैश्च विविधैः पुनः देवानां च पितॄणां च तृप्त्यर्थं याजकाः स्मृताः येषां देहे स्थिता वेदाः पावयंति
जगत्त्रये रक्षंतु सततं ते मां जपयज्ञेष्ववस्थिताः ब्रह्मक्रोधनाः शौचपराः सततं ब्रह्मचारिणः ममापि नियमाह्ले

तेभवेत्तभवनामपि शङ्खेसंप्रार्थ्येत्वा ब्रूयाद्यथावत्क्रियतांविधि इतिऋत्विग्वरणं ततोयजमानस्गृहादी
ल॰ह्रो॰ शान्यांकुंडायतनेवाप्राक्प्रवणमुदक्प्रवणांयांवाभूमौकारितायांद्वादशहस्तंसमचतुरस्रंद्वारवत्तष्ठ॰
५ यष्टुकंतोरणवत्तष्टयष्टुकंचमंडपंकृत्वामंडपमध्येईशानोहस्तचतुष्टयंचतुरस्रंमेखलात्रितययुक्तं
योनिनाभियुक्तंकुर्यात् ततोवल्लिपूजनंकार्यं तत्तवङ्कृत्वादिहनोव्यते ध्वजपताकातोरणपुष्पमाला॰
चामरदर्पणादिभिः शोभितमंडपंकुर्यात् शुभेह्निहोमस्यारंभंकुर्यात् ततःशुक्लांबरधरःशुक्लमाल्यानु ह्र॰
लेपनः सपत्नीकःसाचार्यं ब्रह्मसहितोयजमानोमंडलघोषेणसंपूर्णकलशहस्तोभद्रंकर्णेभिरितिमं
त्रघोषेणचमंडपंप्रदक्षिणीकृत्यपश्चिमद्वारेणप्रविशेत् ततोमंडपांतःपश्चिमदेशेउपविश्यआचम्यप्राणा
नायम्यदेशकालौस्मृत्वाश्रेयेवंविधेदेशकालेवल्लालहोमांगत्वयागगणपूजनपूर्वकंमंडपदेवतास्थापनादि ५

करिष्य इति संकल्प षोडशोपचारैर्गणाधिपं संपूज्य ततो गौरसर्षपैः सर्वतो मंडपान्तरे विकिरेत् तत्र मंत्राः यदत्र
संस्थितं भूतं स्थानमाश्रित्य सर्वदा स्थानं त्यक्त्वा तु तत्सर्वं यत्रस्थं तत्र गच्छतु अपक्रामंतु भूतानि पिशाचाः सर्वतो
दिशं सर्वेषामविरोधेन ब्रह्मकर्म समारभेत् रक्षोहणं वलगहनं रक्षोहा विश्वचर्षणिः रक्षसां भागाः ततः
पंचगव्येन कुशैः सर्वत्र प्रोक्षणं गायत्र्या गोमूत्रेण प्रोक्षयेत् गंधद्वारामिति गोमयेन आप्यायस्व इति क्षीरेण सिं
चयेत् दधिक्राव्णेति दधि क्षिपेत् तेजोसि शुक्रमसीत्याज्यं क्षिपेत् आपो हि ष्ठेति कुशोदकेन देवस्य त्वेत्यादिभिः कु
शोदकेन प्रोक्षणं कार्यं ततः कृताञ्जलिः स्वस्तिनः इंद्र इति मंत्रं पठेत् ततो वेद्यां सर्वतोभद्रादि विलिख्य अथ तो
रणपूजा विघ्नसंघापनोदार्थं यागसंरक्षणार्थं तोरणपूजनमहं करिष्ये इति संकल्प्य पूजयेत् ततः पूर्व
स्यां दिशि मंडपाद्बहिर्हस्तमात्रे वटतोरणमाश्वत्थं वा सुदृढनामकं सुशोभननामकं वा शोभनविविक्ते अग्नि

लहो॰ ९

6

मीले पुरोहितमिति पूर्वै निधाय स्वहृद्धतोरणायनम इति नाममन्त्रेण गंधादिना पूजयेत् चंदनमालाभ्य
वस्त्रादिशोभितं कुर्यात् राज्ञहहस्यानि तत्र न्यसेत् तत्रैकः कलशः स्थाप्यः महीद्यौरिति भूमिं स्पृशति धान्ये
ओषधयः समिति यवान् दित्वा आजिघ्रकलशमिति कलशं स्थापयित्वा वरुणस्योत्तंभनमिति जलेनापूर्य
गंधद्वारामिति गंधं दत्वा या ओषधीरिति सर्वौषधीः क्षिपेत् ओषधयः समिति यवान् काण्डात्काण्डादिति दूर्वा
अश्वत्थेव इति पंचपल्लवान् स्योना पृथिवीति पंचमृदः याः फलिनीरिति फलं परिवाजयपतिरिति पंच
रत्नानि हिरण्यगर्भ इति हिरण्यं युवा सुवासा इति वस्त्रेण रक्तसूत्रेण वा तं सुविवेष्टयेत् पूर्णादर्वीति ड
परिधाप्य पूर्णपात्रं न्यसेत् तस्मिन्कलशे आवाहनेपूजनेन च ततो दक्षिणे देवरेखादेषामभद्रं विकटं
चावकाविद्धिनेकतास्तर्यमंगारकं वन न्यसेत् तत्र पूर्ववद्देवकलशस्थापने ततः धामवाहयेत्पूजयेद्वा ९

ततः पश्चिमेलाद्वे श्रीदेवरेवास्तकर्म्मस्तभीमेवागदाविद्धितेनोरणमग्रश्यायाहीतिनिधायनास्नापूर्वेवत्से
पूज्यवेदनादिवर्वितेकृताञ्जकत्रुंयवतत्रन्यसेत् ततःपूर्ववत्कलशस्थापने तत्रवाक्यतिमावाहयेत्पूज
येद्व ततःउत्तरेवटेमाघ्वल्लेवालाशवामुहोत्रेसप्रमेवापग्रविन्हितेनोरणेशन्त्रोदेवीरितिनिधायनास्ना
पूर्वेवत्सेपूज्यवेदनवर्बितेकृतासोमकेतुशानीस्तत्रन्यसेत् ततःपूर्ववत्कलशस्थापनेनो विघ्नेशमाऽ
वाहयेत्पूजयेद्व ततःपूर्वद्वारेकलशद्वयेवेदनोदकपलपंचमृत्तिकापंचपल्लवसर्वौषधीसुवर्णपंचर
त्नादियुतेदध्यदततविभूषितेवस्त्रपुष्पमालावेदनचर्विते रक्तसूत्रवेष्टितानमेपूर्ववत्मंत्रैः स्थापयेत् प्रतिक
लशेमेत्राहतिः ऐरावतेकलशद्वयेनासेत्पूजयेद्व ऐंद्रावतायनमः इदमनुलेपनं इमानिपुष्पाणि अयंधू
पः अयंदीपः इदंनैवेद्यं इदंताम्बूलं तत्रसर्वदादिनाहतिजौपूर्वद्वारेशांतिसूक्तंजपार्थ्यतेर्ये तेनतामहे

नव. ग. ७

हृद्रणे ऋग्वेदः प्रथमपत्राद्दो गायत्रः सोमदेवत ः अविगोत्रस्त्वविप्रेंद्रऋतिगंतमेमत्स्वेभवेति प्रत्येकं
होता अग्निमीले पुरोहितमिति मंत्रेण प्रत्येकं गंधादिभिरुपचारैः पूजयेत् ततः सहस्राक्षं मंत्रैरावण
स्थितं पीतकिरीटकुंडलधरं दक्षिणवामकरस्थवज्रोत्पलं इंद्रं ध्यात्वाय विहिसर्वामरमिरसिद्धसाध्ये
रभिष्टितो वज्रधरो मरेशः सेवीज्यमानो प्सरसांगणेन रक्ताम्बरो भगवन्नमस्ते भो भो इंद्र इहागच्छ इह
तिष्ठेति इंद्रं सांगं सपरिवारं सायुधं सशक्तिकं द्वारकलशे आवाह्य ध्यात्वा रमिंद्र मित्रीद्रं पूजयित्वा ततः
आसुशिशान इति मंत्रेण पीतांपताकां ध्वजं वद्धयमपि पेवहस्तदंडमच्छ्येत् ततः इंद्रः सुरपतिः श्रेष्ठो व
ज्रहस्तो महाबलः शतयज्ञाधिपो देवस्तस्मै नित्यं नमो नमः इति नत्वा इंद्राय सांगाय सपरिवाराय सा
युधाय सशक्तिकाय एतं माषभक्तबलिं समर्पयामीति बलिं दद्यात् ततः आचम्याग्नेयेगणात् पूर्ववत् कलशा ॥

स्थापयित्वा पुंडरीकममूर्ते श्वरयित्वा छागस्योपरक्तं दक्षिणे वामकरद्वये धृतशक्तिकमंडलुं यज्ञोपवीतिन
मग्निं ध्यात्वा पद्मे सर्वामरहव्यवाहमुनिप्रवर्यैरभिजोभिजुष्टा तेजोवतां लोकगणेन साधं मममायरपाहि
कवेनमस्ते भो अग्ने शिहागच्छेह तिष्ठेति सांगादिकमग्निं कलशेष्वावाह्य रक्तोमत्ताकां ध्वजं वये च हस्तदंडे
अग्निं हतमित्स इत्थुपेत ततस्त्वं नो अग्ने अश्वत्य अग्निं गेथादिभिः संपूज्य अग्नेयः पुरुषो रक्तः सर्वदेवमयोव्ययः
धूमकेतु रजोध्यक्षस्तस्मै नित्यं नमोनमः इति तता सांगायेत्याग्नुकाग्रग्नयेपतमाष भक्तवलिं समर्प्य
यामीति वलिं दद्यात् ततश्चाचम्य दक्षिणे गता प्रतिद्वारशारे च पूर्ववन्मंत्रैः कलशद्वये संस्थाप्य वाम
नादिवाजेन्य मेस्तुतये च ततो यजुर्वेदिनाहत्विजो दक्षिणद्वारे शोतिसह्जपार्थितेनेनेतां महेह्णे कातः
दो यजुर्वेदाशिष्ट मो विस्तुदेवतः काश्यपे यन्नु विश्वेदं ऋतिगतं मेमावेनवेति प्रत्येकं हतार्क्ष्ये तोर्जे मिरा

पादिभिरभ्यर्च्य महिषारूढं दक्षिणवामकरद्वयधृतदण्डपाशं कृष्णाञ्जनचयोपमं अग्निसमलोचनं यमं
ल·हो· ध्यात्वा एह्येहि वैवस्वत यमराज सर्वामरैरभिवन्दित धर्ममूर्ते शुभानशुभनन्द शुवामधीशशिवायनः
८ पाहि मषेन नमस्ते भो यम इहागच्छेह तिष्ठेति सोगगादि विशिष्टं यममावाह्य कृष्णापताकोत्कले
वधजेष्वायेगोरितिमन्त्रेण उत्क्षेपयेत् ततो यमायेतिमन्त्रेण यमं गन्धादिभिः पूजयित्वा महामहिष
मारूढं दण्डहस्तं महाबलं आवाहयामि पश्चिमे स्मिन्नपूजेयं प्रतिष्ठस्व ताममितिनत्वा सोगायेत्या
शुक्लायमायैतन्माषभक्तबलिं समर्पयामितिबलिं दद्यात् ततः आवम्यनेकल्पोपसूर्ववत्कलश
स्थापयित्वा उत्क्षेपूजेयं पूजयित्वा ततो नरारूढं महाकायं वज्रहस्तं महाबलं नीलवड्डराद्यं सर्वा
लङ्कृतं पीताभरणभूषितं निर्ऋतिं ध्यात्वा एह्येहि रक्षोगणनाथ त्वं विशालवैतालपिशाचसेवितैः म ८

माध्वरं पाहि पिशाचनाथ लोकेश्वर त्वं भगवन्नमस्ते भो निक्रान्ते इहागच्छेह तिष्ठेति सादिमावाह्य नी
लोपताकां ध्वजं च मोक्षणे इति मन्त्रेणोत्क्षिप्य भगवन्तमिति मन्त्रेण निक्रान्तिं गन्धादिभिः पूजयित्वा निनिक्रान्तिं ख
ड्गहस्त च सर्वलोकैकपावन आवाहयामि यज्ञेऽस्मिन् पूजेयं प्रतिगृह्यतामिति ततो नागायेत्यापुष्का
निक्रान्तये पत्रे माषभक्तबलिं समर्पयामीति बलिं दद्यात् ततश्चाव्यपश्चिमद्वारे कलशाद्यं प्रति
द्वारशाखे पूर्ववत्स्थापयित्वा ग्रजनाख्यं तत्र स्थितं पूजयेत् ततः सामविद्याहृतिर्जो पश्चिमद्वारे शोति
तत्क्ष जपार्थेनेन ता महाब्रह्मणो सामवेदस्तु पिंगादो नागतः श्वाक्देवतः भारद्वाजस्तु विप्रेन्द्रकान्तिस्मृमेम
मे मनखिभवेति प्रत्येकेवत्वा ग्रजनाख्या पाहीति गन्धपुष्पैर्वा पूजयेत् ततो मकरध्वजाशाद्य तस्योत्तरं वर्णकिरी
टधारिणं वरुणं ध्यात्वा पद्येहि यादोगणपरिक्षीणां गणेन पर्जन्यहेतो सह सभिरोभि विद्याधरेन्द्रामरगीयमा

नः पाहित्वमस्मान्भगवन्नमस्ते ॐ वरुण इहागच्छेह तिष्ठेति स्नानादिविशिष्टं वरुणमावाह्य श्वेतांपताकां

ल॰हो॰ ९ ध्वजे वद्ध्वमेते वरुणेस्तु ब्रूयेत् ततो यामीति गंधादिभिर्वरुणं पूजयित्वा पाशहस्तं च वरुणमर्णसांपतिमी

श्वरं आवाहयामि हे स्मिन् वरुणाय नमो नम इति ध्यात्वा सांगायेत्यादि वरुणायैतं माषभक्तबलिं सम

१ र्पयामीति बलिं दद्यात् ततश्चावभ्रथवायव्यां पूर्वकलशेति यावत्तत्र पुष्पदंते सिद्धेशोत्र माषापवा ८।२२

वा २।२४ ४ ह्रीं शोवसेह नमहान् मिस्त्रमिंन्मह त्वागिरःतिमार्महवा मह्ना २।२४५ इमेवा हाउ जाहृष्ठुप्र

नो इश्राउवा २३ वा २३४ इडा ॥ असिहिवीरसेन्योसि भूरिपराददिरसिदभ्रस्य विद्धोयजमानायाशि

क्षसा २२ ४५२ । सन्वाहाउ ताइभूरिता २१ उवा २३ द्रावा २३४ स यडदीस्ते आजयो धिमवे धीयते धने श्रुत्वाम

दक्रताहवीक ४ं हनः कवासोदेषा २।३४५ अस्माधं हाउ आंइंदवसा २१ उवा २३ दो २३४ षाः ॥ समाप्तं ॥ ६

द्वार्थं वसेत्पूज्य मृगाधिरूढं धूम्रवर्णं विद्रोवरदं यरंभवा नेवरध्वजं दक्षिणे वामकरद्वये वायुं ध्यात्वा प्रदे
हि पद्मे मम रक्षणाय मृगाधिरूढः सह सिद्धसंघैः प्राणाधिपाः कालकवेत्त्सहाय एह्येहि पूजां भगवं
न्नमस्ते ओं वायो इहागच्छेह तिष्ठेति सांगादिविशिष्टे वायुमावाह्य धूम्रायतां कांधजं च वायो येन इतिमंत्रे
न्यसेत् तव वायव्यन स्यनश्च निवायुंगेयादिभिरर्घ्यं वायुमाकाशगं चैतन्यपवनं वेगवद्भुतिं आवाहयामि य
तेस्मिन् पूजेय प्रतिष्ठस्वतो अनाकारो महौजाश्च य स्वाट्टहरा तनिर्दिवि तस्मै पूज्याय जगतां वायवे हं नमामि
६० वेति नता सांगायेत्यादि वायवे ष ते माष भक्तं वलिं समर्पयामीति वलिं दद्यात् ततश्च ब्रह्मणो वरद्वारे कल
१.११ शं द्वये प्रतिष्ठाद श्रावं प्राग्वत् स्थापयित्वा सार्वभौमं दिग्गजं तत्र च तस्य से पूज्याग्रयं ये वर्व विदा हल्लिजौ डम्रस्वाहा रेश्रां
ति सृक्क जपार्थं तेन ततामह हहणे हह त्रैत्रोऽथर्ववेदोऽनुष्टुप्भो रुद्रदेवतः वैशंपायन विप्रेंद्रस्ता त्रिग तं मम वे

भवेति प्रत्येकं हुत्वा शंन्नोदेवीरितिगंधाद्युपचारैः पूजयेत् ततो नरयुक्तविमानस्थं कुंडलहारकेयूरकिरीटव
ल·हो· रद्गदाधरं दक्षिणवामहोदरं महाकायं हरितवर्णं कुबेरं ध्यात्वा एह्येहि यक्षेश्वर यक्षरक्षोधिपयक्षनक्ष
१० त्रगणेन सार्धं सर्वौषधीभिः पितृभिः सदेवैः गृहाण पूजां भगवन्नमस्ते ओं सोम इहागच्छेह तिष्ठेति सोमा
दिविशिष्टं सोममावाह्य हरितांयतनाकोधनेव आप्यायस्वेति मन्त्रस्य सोमो धेनुमिति वयं सोमेति वा सोमं पू
10 जयित्वा सर्वं नक्षत्रमध्ये तु सोमो राजा व्यवस्थितः तस्मै सोमाय देवाय नक्षत्रपतये नमः इति नत्वा
सोमायेत्यादि सोमाय ते माषभक्तबलिं समर्पयामीति बलिं दद्यात् ततश्चोत्तरस्य ईशान्यां गत्वा पूर्वं
कलशे नियाय सुप्रतीके दिग्गजे मंगलं चन्नत्रस्य संपूज्य वृषारूढं दक्षिणवामहस्तयोर्वरत्रिशू
लधरं शुक्लवर्णं ईशानं ध्यात्वा एह्येहि विश्वेश्वर नस्त्रिशूलकपालखट्वांगगणेन सार्धं लोकेश यज्ञेश्वर
१०

स्तिद्धैयपत्तगृहाणपूजांभगवन्नमस्ते भोईशानइहागछइहतिष्ठतिसंगादिमावाह्यस्थेनासर्ववर्णपताको
ध्वजेवत्नमीशानमिन्दुच्छयेत् तमीशानमितिगंधादिभिरभ्यर्च्य हषस्कंधसमारूढ्शूलहस्तत्रिलोचनम्रा
वाहयामियज्ञेस्मिन्पूजेयंप्रतिगृह्यतां सर्वाधिपोमहादेवईशानःशुक्लईश्वरः शूलपाणिर्विरूपाक्षो
स्तस्मैनित्यंनमोनमः इतिनत्वा सांगायेत्यादिईशानायेतंमाषभक्तवलिंसमर्पयामीति वलिंदद्यात् तत
श्रावमय ईशानपूर्वयोर्मध्येस्थापयेउद्दिश्य अनेनैतेशयनासीनेफणसप्तकमंडिते पद्मशंखवपरोब्धायोदक्षि
णकरद्वयेवक्रगदाधरोब्धाध्योवामकरद्वयेनीलवर्णअनेनैतंध्यात्वा पद्मेहिपातालधरामरेंद्रनागांगना
किंनरकगीयमानः यक्षोरगेंद्रामरलोकसंघैरनंतरक्षाधरमस्मदीयं भोअनंतइहागछइहतिष्ठ
तिसांगादिमावाहमेघवर्णपताकोष्वेतावाध्वजेवस्रायेगोष्टश्रिरिसोब्धितस अपगोरितिशोषेगेया

ल·ह्रो· दिभिरभ्यर्च्य योसावनेन रूपेण ब्रह्माण्डं सचराचरं भुष्यवधारयेन्मूर्द्धिन तस्मै नित्यं नमो नमः इति नत्वा सांगा
११ येत्यादि ब्रह्मनेतायेतं माषभक्तवलिं समर्पयामीति रूपनाशायणमनेनैकतिपश्चिमयोर्मध्ये ब्रह्मनेतस्रजा
ततश्चावय्यपश्चिमनैरत्ययोर्मध्ये ऽश्वर्ड्दिश्य ब्रह स्त्वक कमंडलु कुशमुष्टिषरोषाथो ददिणकरं स्तुवा
कमंडलुभरोषावावातकस्वयेवक्त्र्येस्वस्मश्रुलंजटिलं लंबोदरं रक्तवर्णं ब्रह्माणं ध्यात्वा यक्षेन्द्रहि
सर्वाधिपतः मदेंद्रलोकेन सार्द्धं पितृदेवतानिः सर्वस्य यातास्यमितप्रभावो विशाधरं नासततेशिवा
वाय भो ब्रह्मण इहागच्छेह तिष्ठेति ब्रह्माणं सांगादिमावाह्य रक्तोपताकोध जे च ब्रह्मजनान मि
तिन्मस्यतेनैव ब्रह्माणं गंधादिभिरभ्यर्च्य पद्मयोनिश्चतुर्मूर्त्तिर्वेदावासः पितामहः यज्ञाध्यक्षश्चतु
र्वक्त्रस्तस्मै नित्यं नमः इति नत्वा सांगायेत्यादिब्रह्मणे एतं माषभक्तवलिं समर्पयामीति वलिं दद्यात् ११

अन्येतस्योनापृथिवीतिमंत्रेणपृथिवींपूजयेति तेनैवध्वजपताकांस्थापयेति रूपनारायणमते १५
ईशानपूर्वयोर्मध्येब्रह्मपूजनं ततश्चावम्यमंडपमध्येअन्तुब्दंजोदशहस्तदीर्घहस्तविस्तृतोमहाध
जोविनिरित्रवर्णश्वेतचामरकिंकिणिकायुतः इदंस्यपञ्चइतिमंत्रेणस्थाप्य ब्रह्मजज्ञानमिति
तत्रैवब्रह्मपूजनेकार्यं ततोमंडपषोडशस्तंभेषुसर्वेभ्योनमः वंशेषुकिंनरेभ्योनमः पृष्टेपन्नगे
भ्योनमः इतिपूजयेत् ततःपूर्वस्यांदिशिकिंचिद्भूमिमुपलिप्यतत्रोपवेश्य त्रैलोक्ययानिभूता
१५ निस्थावराणिचराणिच ब्रह्मविष्णुशिवैःसार्द्धंरक्षांकुर्वंतुतानिमे देवदानवगंधर्वायक्षराक्षसपन्न
शु.कु. गाः ऋषयोमनवोगावोदेवमातरएवच सर्वेममाध्वरेरक्षांप्रकुर्वंतुमुदान्विताः ब्रह्माविष्णुश्चरु
द्रश्चक्षेत्रपालागणैःसह रक्षंतुमंडपंसर्वेघ्नंतुरक्षांसिसर्वतः त्रैलोक्येयस्थावरेभ्योभूतेभ्योन

भ्योनमः त्रैलोक्यस्थेभ्यश्चरेभ्यो भूतेभ्यो नमोनमः ॐ ब्रह्मणेनमः ॐ विश्वदेवेनमः ॐ शिवायनमः
ल॰हो॰ ॐ देवेभ्योनमः ॐ दानवेभ्योनमः ॐ गंधर्वेभ्योनमः ॐ यक्षेभ्योनमः ॐ राक्षसेभ्योनमः ॐ पन्नगेभ्
१९ भ्योनमः ॐ ऋषिभ्योनमः ॐ मनुष्येभ्योनमः ॐ गोभ्योनमः ॐ देवमातृभ्योनमः इति प्रत्येकं सेश
ज्यगंधपुष्पादिना पूर्वमंत्रैरेव तद्धोमभूमौ एतेभ्यः एवमेव दशोकं वा माषभक्तबलिं दद्यात् ततो
यजमानस्ताचार्यं ऋत्विकः प्रक्षालितपाणिपादयाचांतः प्राग्द्वारेण मंडपं प्रविशेत् ततो
यजमानोऽग्न्यायतनाद्दक्षिणेन उपविशेत् आचार्यस्तु कुंडपश्चिमे उपविश्य आत्मप्राणानाय
स्थलत्वहोमकर्मणि अग्निप्रतिष्ठाकरिष्ये तदंगतया सम्मार्जनमेखलायोनिदेवतास्थापनपूजना
दिकरिष्ये इति संकल्प्य अग्न्यायतनं कुशैः संमृज्य गोमयेनोपलिप्य स्फ्येनोल्लिख्य अनामिकांगुष्ठे १९

रक्तवर्णालंकृतायां ब्रह्मजज्ञानमिति ब्रह्माणम् अधो मेखलायां कृष्णवर्णयुतायां

नोष्ण्यकुशोदकेनाभ्युक्ष्य इदं विष्णुरिति मंत्रेण उपरिमेखलायां श्वेतवर्णालंकृतायां विष्णुमावाह्य पूज- १५
येत् मध्यमेखलायां इमां रुद्रायेति रुद्रं योन्यां गौरीर्मिमायेति गौरी ततो लौकिकाग्निं कांस्यादिपात्रेण मृ-
न्मयेन वानीय कुंडाद्दक्षिणाग्नेय्यां स्थापयित्वाचार्यं स्वमग्निं गृहीत्वा आग्नेयकोणमार्गेण कुंडमध्ये नीत्वा
अग्निमूर्द्धेति मंत्रेण अग्निं दूतमिति वा शान्तमंगलनामानमग्निं आत्माभिमुखं कुंडे प्रणयेत् ततस्त्वतावि-
ष्टेगेन्यावाहने मनोजूतिरिति प्रतिष्ठापयेत् एवं कुंडे स्थंडिले वाग्निप्रणयनं विधाय ग्रहवेद्यां यदेवता-
स्थापनं कुर्यात् सा च कुंडादीशानभागे मृहिं सार्द्धहस्तविस्तृता चतुरस्रा प्रागुदक्प्रवणा च तस्योपरि दशां-
गुलोच्चा कार्या तस्याः प्रथमो वप्रो द्व्यंगुलोच्छ्रायो द्वितीयतृतीयौः स्त्र्यंगुलोच्छ्रायौ त्रयोपि द्व्यंगुलविस्तारा
कार्याः एवं वप्रैः सहाष्टादशांगुलता भवति तत्र सा च सर्वतोभद्रे कृते मंडलदेवता आवाह्य पूजयित्वा ग्रहमं-

डलेग्रहादिदेवतावाहनेकुर्यात् तत्रायंप्रयोगः अथेत्यादिग्रहपीठदेवतास्थापनमहंकरिष्ये प्रण

ल॰ हो॰ वस्यब्रह्माऋषिपरमात्मादेवतादैवीगायत्रीछंदः आहुतीनांक्रमेण जमदग्निभरद्वाजभृगवोऋष

१२ यः अग्निवायुसूर्यादेवताः दैवीगायत्रीदेवुस्निकदेवीबृहतीछंदांसि सूर्याद्यावाहनेविनियोगः

13 केचिन्नमंत्रानप्यावाहनेप्राहुः तत्रग्रहपीठमध्येवर्तुलेद्वादशांगुलेमंडलेप्राङ्मुखंसूर्यं र

क्तपुष्पाक्षते आकृष्णेनेतिहिरण्यस्तूपऋषिः त्रिष्टुप्छंद सवितादेवतासूर्यावाहनेविनियोग :

ॐआकृष्णेनरजसा॰ पर्यन् ॐभूर्भुवःस्वःकलिंगदेशोद्भवकाश्यपसगोत्रसूर्यइहागच्छेत्यावाह्य

नेविनियोगः ॐइहतिष्ठेतिस्थापयेत् ततोआग्नेय्येवर्तुलेचतुरंगुलेमंडलेप्रत्यङ्मुखंसोमं

श्वेतपुष्पाक्षतैः इमंदेवाइत्यस्यवरुणऋषिः यजुः यमुनातीरोद्भवआत्रेयसगोत्रसोमइहाग १२

केत्यावाह्य इह तिष्ठेति स्थापयेत् दक्षिणे त्रिकोणे अंगुले मंडले दक्षिणामुखं भौमं रक्तपुष्पाक्षतैः
अग्निर्मूर्द्धेति विरूपाक्ष ऋषिः गायत्री छंदः अंगुले मंडले अंगारको देवता अंगारकावाहने विनियोगः अ
ग्निर्मूर्द्धेति जिज्वति ॐ भूर्भुवः स्वः अवंतीतीदेशोद्भव भारद्वाजसगोत्र भौम इहागच्छेह तिष्ठ त्यावाह्य स्था
पयेत् ततः ईशान्ये वाणाकारे चतुरंगुले मंडले उदङ्मुखं बुधं पीतपुष्पाक्षतैः उद्बुध्यस्वेति परमेष्ठी
ऋषिः त्रिष्टुप् छंदः बुधो देवता बुधावाहने विनियोगः आ उद्बुध्यस्वाग्ने सीदमा ॐ भूर्भुवः स्वः मगदे
शोद्भव आत्रेयसगोत्र बुध इहागच्छेत्यावाह्य इह तिष्ठेति स्थापयेत् ततः उत्तरे दीर्घचतुरस्रे षडंगुले मंडले उ
दङ्मुखं बृहस्पतिं पीतपुष्पाक्षतैः बृहस्पते अति यदर्य इति गृत्समद ऋषिः बृहस्पतिर्देवता बृहस्पत्यावाहने वि
नियोगः ॥ ॐ बृहस्पते अति । विद्व ॐ भूर्भुवः स्वः सिंधुदेशोद्भव आंगिरससगोत्र बृहस्पते इहागच्छेत्यावा

ल॰हो॰ स्वइहतिष्ठेतिस्थापयेत् ततः पूर्वेपंचकोणेनवाङ्गुलेशशुक्लंशुक्रंशुक्लपुष्पाद्यैः प्रत्नात्परिस्रुतइति
१४ प्राजापत्याश्विसरस्वतीन्द्रास्त्रषयः अतिजगतीछंदः शुक्रोदेवताशुक्रावाहनेविनियोगः प्रत्नात्परिस्रुतो
मृतेमधु ॐभूर्भुवःस्वः भोजकटदेशोद्भवभार्गवसगोत्र शुक्रइहागच्छेत्यावाह्य इहतिष्ठेतिस्थापये
त् ततः पश्चिमेधनुषिद्व्यङ्गुलेमण्डलेप्रत्यङ्मुखंशनिंकृष्णपुष्पाद्यैः शन्नोदेवीरिति दध्यङाथर्वण
ऋषिः त्रिष्टुप्छंदः शनिर्देवताशन्यावाहनेविनियोगः ॐशन्नोदेवीर॰ स्रवन्तुनः ॐभूर्भुवःस्वः सौरा
ष्ट्रदेशोद्भवकाश्यपसगोत्रशनैश्चरइहागच्छ इहतिष्ठेत्यावाह्य इहतिष्ठेतिस्थापयेत् ततोनैरृत्ये सूर्पा
कारेद्वादशाङ्गुलेमण्डलेदक्षिणामुखंराहुंकृष्णपुष्पाद्यैः कयानश्चित्रेतिवामदेवऋषिः गायत्रीछंदोराहुर्दे
वताराह्वावाहनेविनियोगः ॐकयानश्चित्र॰ हुता ॐभूर्भुवःस्वः राठिनापुरोद्भवपैठिनसिसगोत्रराहोइ १८

हागच्छेहत्वावाहयाम्यइहतिष्ठेति स्थापयेत् ततोवायव्येअषजाकारंषडंगुलेमंडलेदक्षिणामुखंकेतुंभस्मपु॰
ष्पाक्षतैः केतुंकृण्वन्नितिमधुच्छंदऋषिः गायत्रीछंदः केतुर्देवताकेत्वावाहनेविनियोगः ॐकेतुंकृण्व॰
यथाः ॐभूर्भुवःस्वःअंतर्वेदिसमुद्भवजैमिनिसगोत्रकेतो इहागच्छत्वावाहयाम्यइहतिष्ठेति स्थापयेत् केतुनो
वहुतेपिसूर्जोदावकदेवतानमेकदाष्टजनादिपर्वोक्तकुम्भमुण्डतण्डुलास्मभावेयथालाभोपपन्नैःकु
सुमतंडुलैःस्थापयेत् सर्वेषामादित्यादिभिमखाःस्थाप्याः इतिमत्स्यपुराणे ग्रहाधिदेवताः स
१४ र्वोश्वेतपुष्पतंडुलैःस्थापयेत् त्र्यंबकमितिवसिष्ठऋषिः अनुष्टुपछंदः रुद्रोदेवतारुद्रस्थापने
कु॰ विनियोगः ॐत्र्यंबकंयजामहे॰ मृतात् ॐभूर्भुवःस्वःईश्वरइहागच्छेत्वावाहयाम्यइहतिष्ठेति सूर्यदक्षि
पृ॰ णपार्श्वेईश्वरंस्थापयेत् श्रीश्चतेइतिनारायणऋषिः त्रिष्टुपछंदः उमादेवता उमास्थापनेविनियोगः

लक्ष्मी॰ हो॰ १५

ॐश्रीश्चतेलक्ष्मीश्चमयिपाण्ग ॐभूर्भुवः त्वमेश्हागच्छेत्यावाह्यइहतिष्ठेतिसोमदक्षिणपार्श्वेउमा यदक्रं
द१ इत्यस्यभार्गवोजमदग्निर्दीर्घतमाऋषिः स्कंदोदेवतास्कंदावाहने॰ ॐयदक्रंदः प्रथमं॰ ॐभूर्भुवः स्वः स्कं
दइहागच्छेत्यावाह्यइहतिष्ठेतिभौमदक्षिणपार्श्वेस्कंदं विष्णोरराटमित्यस्यप्रजापतिऋषिः यजुः विष्णुदे
वताविष्ण्वावाहने॰ ॐविष्णोरराटमसि॰ ॐभूर्भुवः स्वः विष्णोइहागच्छेत्यावाह्यइहतिष्ठेतिबुधदक्षिणपा
र्श्वेविष्णुं ब्रह्मजज्ञानमित्यस्यप्रजापतिऋषिः त्रिष्टुप्छंदः ब्रह्मादेवताब्रह्मस्थापने॰ ॐब्रह्मजज्ञानं॰ विव
ॐभूर्भुवः स्वब्रह्मन्इहागच्छेत्यावाह्यइहतिष्ठेतिबृहस्पतेर्दक्षिणपार्श्वेब्रह्माणं सजोषाइंद्रेतिप्रजाप॰
तिऋषिः त्रिष्टुप्छंदः इंद्रोदेवताइंद्रस्थापने॰ ॐसजोषाइंद्रः विश्वतोनः ॐभूर्भुवः स्वः इंद्रइहागच्छे
त्यावाह्यइहतिष्ठेतिशुक्रदक्षिणपार्श्वेइंद्रं यमायत्वेतिदध्यङाथर्वणऋषिः यजुः यमोदेवतायमस्थाः १५

पनिठाॐयमायत्वापित्रेॐभूर्भुवःस्वः यमइहागच्छेहत्यावस्यइहतिष्ठेतिशनिदक्षिणपार्श्वेयमं का
र्पिरसीतिप्रजापतिरृषिः अनुष्टुप्छंदः कालोस्थापनेवॐकार्षिरसि० षथीः ॐभूर्भुवःस्वः कालइहाग
च्छेत्यावाह्यइहतिष्ठेतिराहोर्दक्षिणपार्श्वेकालंविश्वावसोऽइतिऋषयः ऋषयः यजुर्जगतीछंदः विश्व
मोदेवताविश्वगुमस्थापने ॐविश्वावसो० शीव ॐभूर्भुवःस्वः विश्वगुमइहागच्छेत्यावाह्यइहतिष्ठेतिके
तोर्दक्षिणपार्श्वेविश्वगुमे ॥ ततःशुक्लपुष्पमंडलैःदेवसर्वाः प्रत्यधिदेवताःस्थापयेत् अग्निंदूतमित्य
स्यविरूपाक्षऋषिः गायत्रीछंदः अग्निर्देवता अग्निस्थापनेविनियोगः ॐअग्निंदूःदिहा ॐभूर्भुवःस्वःअ
ग्नेइहागच्छेत्यावाह्यइहतिष्ठेतिसूर्यवामपार्श्वेअग्निं आपोहिष्ठेतिसिंधुद्वीपऋषिः गायत्रीछंदः आपोदेव
ताअपांस्थापने ॐस्योनापृथिवीसप्रथी ॐभूर्भुवःस्वःपृथिविइहागच्छेत्यावाह्यइहतिष्ठेति भौमवाम

नव॰
ग॰
१६
16

पार्श्वेक्ष्मिं इदंविष्णुरितिमेधातिथिरृषिः गायत्रीछंदः विष्णुर्देवताविष्णुस्थापने॰ ॐइदंविष्णुर्वि॰ स्तरे
ॐभूर्भुवस्वः विष्णोइहागछेत्यावाह्य इहतिष्ठ तुपवामपार्श्वेविष्णुं आतारमित्यस्यगर्गऋषिः त्रिष्टु
प्छंदःइंद्रोदेवताइंद्रस्थापने॰ आतारमिंद्र॰ मिंद्रः ॐभूर्भुवःस्वइंद्रागछेत्यावाह्य इहतिष्ठेतितुएए
वामपार्श्वेइंद्रं अदित्से रास्नेतिदध्यङाथर्वणऋषिः यजुः त्रिष्टुप्छंदः इंद्राणीदेवताइंद्राणीस्था
पने॰ ॐअदित्सेरास्नेतिदध्यङाथर्वणऋषिः धीमहा ॐभूर्भुवःस्वः इंद्राणिइहागछेत्यावाह्य इहतिष्ठ
तितुकवामपार्श्वेइंद्राणीं प्रजापते इतिहिरण्यगर्भऋषिः त्रिष्टुप्छंदः प्रजापतिर्देवताप्रजाप
तिस्थापने॰ ॐप्रजापतेनः रयीणां ॐभूर्भुवःस्वःप्रजापतेइहागछेत्यावाह्य इहतिष्ठेतिशानिवा
मपार्श्वेप्रजापतिं नमोस्तुसर्पेभ्यइत्यस्यप्रजापतिऋषिः अनुष्टुप्छंदःसर्पादेवतासर्पस्थापने॰ ॐ ६

नमोस्तु सर्पेभ्यो नमः ओं भूर्भुवः स्वः सर्पा इहागच्छतेत्यावाह्य इह तिष्ठतो वामपार्श्वे सर्पान् ब्रह्मय
ज्ञानमित्यस्य प्रजापतिरृषिः त्रिष्टुप् छंदः ब्रह्मादेवता ब्रह्मस्थापने ओं ब्रह्मजज्ञानं चिवः ओं भूर्भुव
स्वः ब्रह्मन् इहागच्छेत्यावाह्य इह तिष्ठेति केतोर्वामतः पार्श्वे ब्रह्माणं ओं ततः शुक्लपुष्पाक्षतैः विना
यकादि पंच देवता स्थापयेत् गणानां त्वेत्यस्य प्रजापतिरृषिः यजुर्गणपतिर्देवता गणपती स्थापने ।
ओं गणानां त्वा । वसो मम ओं भूर्भुवः स्वः गणपते इह पते इहागच्छेत्यावाह्य इह तिष्ठेति राहोरुत्तरें
तो गणपतिं अंबे अंबिके त्यस्य प्रजापतिरृषिः अनुष्टुप् छंदः दुर्गादेवता दुर्गा स्थापने । ओं अंबे अ
बिसिनी ओं भूर्भुवः स्वः दुर्गे इहागच्छेत्यावाह्य इह तिष्ठेति प्राग्नेरुत्तरतो दुर्गां आ नो नियुद्भिरित्यस्य
त्रिष्टुप् छंदः वायुर्देवता वायुस्थापने ओं आ नो नियुद्भिः श० सदानः ओं भूर्भुवः स्वः वायो इहागच्छेह

नव.
ग.
१८
17

त्तिष्ठेत्तिरवेऋन्नरतोवायुं हृतंहूतपापावानइति प्रजापतिऋषिः ऋवोपंक्तिछंदः आकाशोदेवताआ
काशस्थापने ॐहूतंहूतः खिस्वाहा ॐभूर्भुवः स्वः आकाशइहागच्छेत्यावाह्यइहतिष्ठेतिशहोदंदक्षिण
तोआकाश पावाकशेतिमेयातिथिऋषिः गायत्रीछंदः अश्विनौदेवतास्थापने ॐयावांकाशो
त्तते ॐभूर्भुवः स्वः अश्विनाविहागच्छतमित्यावाह्यइहतिष्ठतमितिकेनोदक्षिणेअश्विनौस्थापये
त् अथगह्नत्मंते सुपर्णोसि पत सामेधनिशरीरस्त्वंवाह तंवरमेष्टिनः विषपापहरोनित्समतःशा
तिप्रयच्छमे इतिवेद्याप्राच्यांस्थापयेत् उत्तरेदेशाधिपतिंवास्तोष्पतिंवावाहयेदित्येके नहिस्पशमि
त्यस्यविश्वामित्रऋषिः त्रिष्टुपछंदः देशाधिपतिर्देवता शेहिस्पशःदेवा ॐभूर्भुवः स्वः दे० शाधिपतिर
हागच्छेत्यावाह्यइहतिष्ठेतिस्थापयेत् विस्तोष्पतद्रस्यवसिष्ठऋषिः त्रिष्टुपछंदः वास्तोष्पतिर्देवता १८

१८

पु.श्री.

ॐ वास्तोष्पते चतुष्पदे ॐ भूर्भुवः स्वः वास्तोष्पते इहागच्छेह तिष्ठेति वास्तोष्पतिं ततः इंद्रादिलोकपाल
न्स्वस्वर्याभिमुखस्थापयेत् शिष्टसमाचारात् तत्र मंत्राः त्रातारमित्यस्य गर्ग ऋषिः त्रिष्टुप्छंदः इंद्रो देवता
ॐ त्रातारमिंद्रः ॐ भूर्भुवः स्वः इंद्र इहागच्छेह इत्यादि पूर्ववत् एवमन्यत्रापि त्वन्नो अग्न इत्यस्य हिरण्यस्तूप ऋषि
त्रिष्टुप्छंदः अग्निर्देवता ॐ त्वन्नो अग्ने सुगन्नुपंथामित्यस्य प्रजापति ऋषिः त्रिष्टुप्छंदः यमो देवता ॐ सुगं
नुपंथा असुन्वन्तमित्यस्य विवस्वान् ऋषिः त्रिष्टुप्छंदः निर्ऋतिर्देवता ॐ असुन्वन्तम ।। तत्त्वायामिति
शुनःशेप ऋषिः त्रिष्टुप्छंदः वरुणो देवता ॐ तत्त्वायामि आनो नियुद्भिरित्यस्य वसिष्ठ ऋषिः त्रिष्टुप्छंद
वायुर्देवता आनो नियुद्भिः श० सदा नः वयट सोमेत्यस्य बंधु ऋषिः त्रिष्टुप्छंदः सोमो देवता ॐ वयट
सोम तमीशानमित्यस्य गोतम ऋषिः जगती छंदः ईशानो देवता ॐ तमीशानं स्वेषुर्वेष्टाषेस्वा

पयेन्नामसमेत्रेण सोमस्याग्रेवासुकिं भौमस्याग्रेतक्षकं बुधोत्तरेककर्कोटकं बृहस्पतेरग्रेपद्मं शुक्रोत्तरेम
ल॰हो॰ हापद्मं शनिपश्चिमेशंखपालं राहोः पुरतःकम्बलं केतोः पुरतःकुलिकं ततोवहिर्भ्मयहस्पूर्वतः प्राश्वि
१८ न्यादिसप्तनक्षत्राणि विष्कंभादिसप्तयोगाः ववबालवेकरणे सप्तद्वीपानि ऋग्वेदस्यादक्षिणे पुष्यादि
18 सप्तनक्षत्राणि धृत्यादिसप्तयोगाः ॐकौलवतैतिलेकरणे सयजुर्वेदस्यपश्चिमेस्वात्यादिसप्तनक्षत्राणि
वज्रादिसप्तयोगाःगरवणिजेकरणे सप्तपातालानि सामवेदस्य उत्तरेत्वभिजितादिसप्तनक्षत्राणि सा
ध्यादिषड्योगाः विष्टिकरणे भूरावाःसप्तलोकाः अथर्ववेदस्य वायव्येध्रुवं सप्तत्सर्षीश्चीततोयथा
वकाशं गंगादिसप्तसरितः सप्तकुलीएकादशरुद्राः एकोनपंचाशन्मरुतः षोडशमातरः षड्ऋत
वः द्वादशमासाः द्वेअयने पंचदशतिथयः षष्टिसंवत्सरा सुपर्णाः नागाः सर्पाः यक्षाः गंधर्वाः १८

विद्याधराः अप्सरसः रक्षांसि भूतानि मनुष्याद्द्वयेतेखाण्याः मनोज्ञतिरिति एषवेप्रतिष्ठांविधायपूज
येत् तत्रादौग्रहध्यानेमत्स्यपुराणे पद्मासनः पद्मकरः पद्मगर्भसमद्युतिः सप्ताश्वरथसंस्थश्चद्विभु
जस्स्यात्सदारविः श्वेतःश्वेताम्बरधरोदशाश्वःश्वेतभूषणः गदापाणिर्द्विबाहुश्चकर्तव्योवरदःशशी २
रक्तमाल्याम्बरधरः शक्तिशूलगदाधरः चतुर्भुजोमेषगमोवरदस्याद्धरासुतः ३ पीतमाल्याम्बरधरः
कर्णिकारसमद्युतिः खड्गचर्मगदापाणिः सिंहस्थोवरदोबुधः ४ देवदैत्यगुरूतद्वत्पीतश्वेतौच
तुर्भुजौ दण्डिनौवरदौकार्यौसाक्षसूत्रकमण्डलू ५ इन्द्रनीलद्युतिः शूलीवरदोगृध्रवाहनः बाणबा
णासनधरः कर्तव्योर्कसुतः सदाकरालवदनः खड्गचर्मशूलीवरप्रदः नीलसिंहासनस्थश्चराहु
रत्रप्रशस्यते ७ धूम्राद्विबाहवः सर्वेगदिनोविकृताननाः गृध्रासनगतानित्यंकेतवस्युर्वरप्रदः

ल॰ हो॰ १९ सर्वेकिरीटिनः कार्याग्रहालोकहितावहाः अंगुलेनोङ्झिताः कार्याशतमष्टोत्तरंसदा ९ ततः षोडशो
पचारैःपूजा षोडशर्चस्यपुरुषसूक्तस्यनारायणऋषिः पुरुषोदेवतानुष्टुपछंदः अंत्यात्रिष्टुप् षो
डशोपचारपूजायांविनियोगः अथन्यासः सहस्रशीर्षेतिवामकरेन्यसेत् पुरुषएवेदमितिदक्षिणकरे
एतावानस्येतिवामपादे त्रिपादूर्ध्वइतिदक्षिणपादे तस्माद्विराडितिवामजानौ यत्पुरुषेणेतिदक्षि
णजानौ तंयज्ञमितिवामकट्यां तस्माद्यज्ञात्सर्वहुत इतिदक्षिणकट्यां तस्माद्यज्ञात्सर्वहुतऋच
इतिनाभौ तस्मादश्वाइतिहृदये यत्पुरुषमितिकंठे ब्राह्मणोस्येतिवामबाहौ चंद्रमाइतिदक्षि
णबाहौ नाभ्याइत्यास्ये सप्तास्यासन्नितिनेत्रयोः यज्ञेनेतिमूर्ध्नि अथपंचांगन्यासः ब्राह्मणोस्येतिहृद
यायनमः इतिहृदये चंद्रमाइतिशिरसेस्वाहेतिशिरसि नाभ्याइतिशिखायैवौषडितिशिखायां सप्तास्या १९

19

सन्निति कवचवाड्मिति कवचं यत्तेनेत्यस्त्रायफडित्यस्त्रं सहस्रशीर्षेत्यावाहनं एतावानस्येति पाद्यं त्रिपा
दित्यर्घ्यं तस्माद्विराडित्याचमनं ततः पंचामृतस्नानं आप्यायस्वेदनादिपंचोपचारान्दत्वा ॐ भूर्भुवः स्वः
पयसो यो दधिक्राव्ण इति वामदेव ऋषिः अनुष्टुप्छन्दः दधिदेवता दधिस्नाने विनियोगः ॐ दधिक्राव्णः
पंचोपचारादि घृतं मिमिक्षे इति गृत्समद ऋषिः त्रिष्टुप्छन्दः घृतदेवता घृतस्नाने विनियोगः ॐ मधुवाताः
पंचोपचारादि स्वादुः पवस्वेत्यस्य वेन ऋषिः जगतीछन्दः शर्करादेवता शर्करास्नाने विनियोगः ॐ
४० स्वादुः पवस्वा पंचोपचारादि यत्पुरुषेणेति सर्वेण पुरुषसूक्तेन त्रिंशाभिः शुद्धोदकस्नानं ततश्चा
पु.सू. चमनं दत्वा तं यज्ञमिति यज्ञोपवीतं तस्माद्यज्ञा इति वासः यासा इति वस्त्रं तस्माद्यज्ञात्सर्वज्ञनक
वइति गंधं यद्धारामिति गंधं अक्षताः तस्मादश्वा इति माल्यं यत्पुरुषं व्यदधुरिति धूपं ब्राह्मणोस्य

ल॰हो॰ २० अग्निर्ज्योतिरितिवदीपं वेदमानसोजातइतिब्राह्म पदक्षेतिवनैवेद्यं आचमनंदत्वा नाभ्याआसीदितियाः फलिनीरितिवफलं समासासेनितिनांबूलं यज्ञेनयज्ञमितिहिरण्यगर्भमितिवदक्षिणा नाना मंत्रैः पुष्पांजलिंदत्वा प्रदक्षिणंनमस्कारंस्तुतिंवकुर्यात् आवाहनादिषोडशोपचारपूजासंपू र्णास्तु न्यूनातिरिक्तंसर्वविधिवदस्तु यस्यस्मृत्येतिप्रार्थयेत् यद्वाआशब्देनेतिपठित्वा ॐसूर्या यनमः आवाहनं ॐसूर्यायनमः इदमासनं ॐसूर्यायनमः इदंपाद्यं सूर्यायनमः एषवोअर्घं सूर्यायनमः इदमाचमनं सूर्यायनमः पयसासूर्यंस्नपयामि दध्नासूर्यंस्नपयामि सूर्यायन मः आज्येनसूर्यंस्नपयामि सूर्यायनमः इदंस्नानं सूर्यायनमः इदंपुनराचमनीयं सूर्या यनमः इदंरक्तवस्त्रं सूर्यायनमः इदंरक्तचंदनानुलेपनं सूर्या मधुनासूर्यंस्नपयामि सूर्या २०

यनमः शार्करयासूर्यंस्नपयामि सूर्यायनमः इदंस्नानं सूर्यायनमः इदंपुनराचमनीयं सूर्यायनमः
इदंरक्तवस्त्रं सूर्यायनमः इदंरक्तचंदनानुलेपनं सूर्यायनमः इमानिरक्तपुष्पाणि इतिपुष्पांजलि
त्रयं सू: एषधूपः सूर्यायएषदीपः सू: इदंनैवेद्यं सूर्या: इदंताम्बूलं सू: इतिनमस्कारः इति
सूर्यंसंपूज्यहोमप्रकरणेवक्ष्यमाणस्वस्वशास्त्रीममंत्रैः सोमायनमः इत्यादिचतुर्थीनमोन्तेनना
ममंत्रेणसोमादिग्रहस्वपर्णीतानूग्रहानूपूजयेत् प्रयोगस्त्वयं ॐसोमायनमः ॐभौमायनमः
बुधायनमः बृहस्पतयेनमः ॐशुक्रायनमः शनैश्चरायनमः राहवेनमः केतुभ्योनमः अने
नप्रकारेणसूर्यादिनवग्रहपूजनं अथाधिदेवतापूजनं ॐईश्वरायनमः अयंगंधः ईश्वराय
नमः इदंपुष्पं ॐईश्वरायनमः अयंधूपः ॐईश्वरायनमः अयंदीपः ॐईश्वरायनमः इदंनैवेद्यं

इतिईश्वरपूजनं एवंउमाउमायैनमः ॐस्कंदायनमः ॐविष्णवेनमः ॐब्रह्मणेनमः ॐइंद्रायनमः
ल·हो· ॐयमायनमः ॐकालायनमः ॐचित्रगुप्तायनमः अनेनप्रकारेणगंधादिपंचोपचारैः अधिदे
२१ वतापूजनं एवमेव अग्नयेनमः ॐअद्भ्योनमः ॐधरायैनमः ॐविष्णवेनमः इंद्राणिनमः ॐप्र
जापतयेनमः ॐसर्पेभ्योनमः अनेनप्रयोगेणप्रत्यधिदेवतापूजनं एवमेव ॐविनायकायनमः
ॐदुर्गायैनमः वायवेनमः आकाशायनमः अश्विभ्यांनमः अनेनप्रयोगेण पंचलोकपालपू
जनं ॐगरुडायनमः इतिगरुडपूजनं एवमेवः इंद्रायनमः अग्नयेनमः निर्ऋतयेनमः वरुणा
यनमः वायवेनमः कुबेरायनमः ईशानायनमः अनेनप्रयोगेनइंद्रायष्टदिकपालपूजनं एता
वतगुक्तौआवाहितादित्यादिदेवताभ्योनमइतिमंत्रेणवसर्वान्पूजयेत् सूर्यादीनांग्रहाणांस्वस्ववर्णा

२१

निकुसुमानि अनुलेपनानिसुगंधानिशेषेभ्यश्वसितसुगंधिवस्त्रानुलेपनानिदातव्यानि धूपस्तुगुग्गु
लः सर्वेभ्योदातव्यः वेदकपरिविविचित्रवर्णशोभनं फलपुष्पयुतंवितानकंदेयं इदंवितानेफलपुष्पशोभितं
सूर्यादिदेवताभ्योवलिदानं तद्यथा आकृष्णेनेतिपठित्वासूर्यायैषगुडौदनवलिर्नमः एवंघृतपायसं
सोमाय॥नमइतिदातव्यं ततोग्रहवेदीसमीपेसूमौसूर्वलिलिखितमेवानुदीर्यपूजितादेवताभ्यो॥मसू
रान्नंकुजाय क्षीरोदनंवुधाय दध्योदनंवृहस्पतये घृतौदनंशुक्राय कृशरंशनैश्चराय अजामांस
राहवे चित्रौदनंकेतुभ्यः अन्येभ्यःपायसं उक्तालाभसर्वेभ्योवापायसं ततःसर्वेभ्योभूरिभक्ष्यापेनिका
दीनिदद्यात् तद्यथा एतानिफेनिकादिभूरिभक्ष्याणिनवग्रहादिभ्योनमः इतिदद्यात् ततोग्रहवेदी
प्रागनभागेरोमयोपलिप्तेधान्यादिभिः रक्तपीतसीतासितैसंडलैर्वांचविंशतिदलान्वितंसकर्णिकं

कमलेविलिखेत्तस्यकर्णिकायांव्रीहीन्विन्यस्यतदुपरिअव्रणंकलशंवहिर्दध्यक्षतविभूषितसूत्रा
ल॰ हो॰ ष्टितवटोडुंवरस्वत्थपल्लवसंयुक्तंफलवस्त्रगुग्गुलावितंवेदनमालावर्त्तितंपूर्ववत्कलशंनिदध्यात् ततस्तस्मि
२२ कलशे ॐभूर्भुवःस्वः वरुणइहागच्छ ॐतत्त्वायामि इहतिष्ठ इतिवरुणावाहनंपूजनंच तत्त्वायामि
ति मंत्रःशुनःशेपऋषिः त्रिष्टुप्छंदः वरुणोदेवतावरुणावाहनादौविनियोगः ॐतत्त्वायामि
प्रमोषीः ततः कलशेगंगाद्यावाहनं सर्वेसमुद्राःसरितस्तीर्थानिजलदानदाः आयांतुय
जमानस्यदुरितक्षयकारकाः ततःकलशाभिमंत्रणं कलशस्यमुखेविष्णुः कंठेरुद्रःसमा
श्रितः मूलेतस्यस्थितोब्रह्मामध्येमातृगणाःस्मृताः कुक्षौतुसागराःसप्तसप्तद्वीपावसुंधरा ऋ
ग्वेदोथयजुर्वेदःसामवेदेमथ्यमाने महोदधौ उत्पन्नोसितदाकुंभविधृतोविष्णुनास्वयं स्त्वथर्वण २२

श्रेयोऽश्वसहिताः सर्वैः कलशे तु समाश्रिताः ततः कलशप्रार्थना देवदानवसंवादे मथ्यमाने महोदधौ
उत्पन्नोऽसि तदा कुम्भ विधृतो विष्णुना स्वयं त्वत्तोये सर्वतीर्थानि देवाः सर्वे त्वयि स्थिताः त्वयि तिष्ठन्ति भूतानि त्वयि
प्राणाः प्रतिष्ठिताः शिवः स्वयं त्वमेवासि विष्णुस्त्वं च प्रजापतिः आदित्या वसवो रुद्रा विश्वेदेवाः सपैतृकाः त्व
यि तिष्ठन्ति सर्वेऽपि यतः कामफलप्रदाः त्वत्प्रसादादिमं यज्ञं कर्तुमीहे जलोद्भव सान्निध्यं कुरु मे देव प्रस
न्नो भव सर्वदा इति कलशस्थापनं अर्घ्यावार्यादेः पश्चाद् पूर्वैकाल्पिकावयारणं कुर्यात् सर्वेण
ब्रह्मणो गमनं उत्तरे पात्रासादने इध्मविश्वे[illegible]तां मन्मयी आज्यस्थाली तान्त्रमयी चरुस्थाली
पालाशः समिधः प्रोक्षणी वारिणी सम्मिहितमे आज्यभागौ पूर्णपात्रे वरो दक्षिणा एताश्चैका
ल्पिकाः सदा ध्यानहं करिष्ये अथ देवताभिध्याने प्रजापतिं इन्द्रं अग्निं सोमं एताः आज्येन सूर्यो

विश्य—३

ल॰हो॰
२२

सोमं भौमं बुधं बृहस्पतिं शुक्रं शनिं राहुं केतून्इतिसग्रहान् अर्कादिसमिद्भिः ईश्वरं उमां स्कंदं
विष्णुं ब्रह्माणं इंद्रं यमंकालंचित्रगुप्तं इत्यधिदेवताः अग्निं आपः धरांविष्णुं इंद्रं इंद्राणीं प्रजापतिं
सर्पान् ब्रह्माणं विनायकं दुर्गां वायुं आकाशं अश्विनौ गत्मन्मंतोयताः अमुकसंख्यादिरर्कादिस
मिद्भिरेकैकयाज्याहुत्यातिलाज्याहुत्याधिदेवताः कल्पितद्रव्येणादशादशाहुतिभिः अग्निं वायुं सूर्यं प्र
जापतिं एताः लक्षसंख्यामिश्रतिलाज्याहुतिभिर्यं अग्निंस्विष्टकृतं प्रधानद्रव्यशेषेण अग्निं वा
युं सूर्यं अग्निवरुणौ अग्निं वरुणं सवितारं विष्णुं विश्वान्देवान्मरुतः स्वर्कान् वरुणं प्रजापतिं
एताः आज्येन एतादेवताअंगप्रधानार्थादेवतालक्षहोमाख्येकर्मणि अहंयक्ष्ये इतिदेवताभिधाने
ततः ब्रह्मणोपवेशनं प्रणीताःप्रणयनं परिस्तरणं पात्रासादनंपवित्रच्छेदनं प्रोक्षणीसंस्कारपात्र २२

प्रोक्षणीनिधाने आज्यस्थाल्यामाज्यनिर्वापः ततः क्रमेण त्रयस्त्रिंशत्स्थालीषु चरूनिर्वपेत् यद्वा नवग्र
हाणां नवस्थाल्यः इतरदेवतानां इतरदेवानामेकैकनिर्देशवा स्थाल्यः एकैकवा सर्वीयो चरुस्थाल्यां प्र
णीतोदकासेकपूर्वकं तण्डुलप्रक्षेपः आज्यचर्वोरधिश्रयणं उभयोः पर्यग्निकरणं स्रुवः प्रतपनं संमार्गः
प्रणीतोदकेन प्रोक्षणं ॐ पुनः प्रतपनं भूतेवरो देशे निधानं आज्योद्वासनं चरोरुद्वासनं आज्यावेक्ष
णं अवेक्षणं अपद्रव्यनिरसनं प्रोक्षण्याः अस्तपव उपयमनकुशादानं तिस्रः समिदाधानं प्रोक्ष
णुदकशेषेणाग्नेः पर्युक्षणं पवित्रयोः प्रणीतास्वनिधानं दक्षिणजानुनिपातः एतानि कुर्यात् अ
थ यजमानस्य द्रव्यत्यागः सर्वकर्तृके यथाकर्थ्य प्रत्याहुतिकर्तृभिरवश्यकर्तॄन्सर्वमेव होमद्रव्यजाते
मनसा ध्यातादेवताभ्यः इदं यथादेवतं न मम इत्येवंरूपः यथा प्रजापतीन्द्राग्निसोमसवितृसोम

ज=४

भौमबुधबृहस्पतिशुक्रशनैश्चरराहुकेतोश्चरोमाक्दविस्वैवहेंद्रयमकालचित्रगुप्ताम्न्यापधराविष्णुंईंद्रा

ल॰हो॰ २८ णीप्रजापतिसर्पब्रह्मविनायकदुर्गावाय्वाकाशाश्विकुमारगरुडेभ्यः इदंसंपादितंसमिच्चर्वाज्यतिलादि

द्रव्यंमयात्यक्तंइतिद्रव्यत्यागः ततोब्रह्मणोदक्षिणवाहावन्वारब्धब्रह्माचार्यः आघारावाज्यभागौहुत्वाद्

ततः सूर्याद्युद्देशेनप्रादेशमात्रअष्टांगाङ्गुष्ठकोटायर्वदैर्घ्याकनिष्ठिकस्थूलअर्कादिसमिधः क्रमादि

सुक्राश्रकः पालाशः खदिरश्चापामार्गोश्वपिप्पलः औदुंबरशमीदूर्वाकुशादध्याज्यसमिधःक्रमादिभ

क्तामधुसर्पिरधक्ताः सूर्यादिमंत्रैः प्रतिग्रहमष्टशतसंख्याकाअष्टाविंशतिसंख्यावाक्रमेणहोतव्याः

अथनवग्रहहोमः तेत्रसूर्यस्यआकृष्णेनेतिहिरण्यस्तूपऋषिः त्रिष्टुपछंदः सवितादेवताआदित्य

प्रीतयेकपिलाग्रोअर्कसमिद्धोमेविनियोगः आकृष्णेन पश्यन् स्वाहा अथसोमस्यइमंदेवेतिवरुण २८

ऋषिः यजुः सोमोदेवतासोमप्रीतयेपिंगलाग्रेपलाशसमिद्धोमेविनियोगः ॐइमंदेवाअ०
राजास्वाहा अथकुजस्य अग्निंमूर्द्धेतिविरूपाक्षऋषिः गायत्रीछंदः भौमदेवताभौमप्रीतयेभूम
केतूलग्रेखादिरसमिद्धोमेविनियोगः ॐअग्निर्मूर्द्धा॰ जिन्वतिस्वाहा अथबुधस्य उद्बुध्यस्वेतिप
रमेष्ठीऋषि त्रिष्टुप्छंदः बुधोदेवताबुधप्रीतयेतदग्रेअपामार्गसमिद्धोमेविनियोगः ॐउद्बु
ध्यस्व॰ सीदतस्वाहा अथबृहस्पतेः बृहस्पतेअतीतिगृत्समदऋषिः त्रिष्टुप्छंदः बृहस्पतिर्देवता
बृहस्पतिप्रीतयेशिखिनामाग्रावश्वत्थसमिद्धोमेविनियोगः बृहस्पतेअति॰ धेहिचित्रंस्वाहा
अथशुक्रस्य अन्नात्परिस्रुतोऽसावित्सरस्वतीइंद्रा अश्विनिजगतीछंदः शुक्रोदेवताशुक्रप्रीतयेहाट
काग्रोदुंबरसमिद्धोमेवि॰ नि॰ ॐअन्नात्परिस्रुतो॰ मधुस्वाहा अथशनैश्चरस्य शन्नोदेवीरिति

दध्यङाथर्वण ऋषिः गायत्रीछंदः अग्नेश्वरो देवता अग्नेश्वरप्रीतये महातेजाग्रो शमीसमित्समिद्धोमे
ल०हो० विनियोगः ॐ शन्नोदेवी० स्वेत्नः स्वाहा अथ राहो कयानश्चित्र इति वामदेव ऋषि गायत्रीछंदः रा
२५ हुर्देवता राहुप्रीतये उग्रताग्र ननामाग्रो दूर्वा समिद्धोमे विनियोगः ॐ कयानश्चित्र० हुतास्वाहा अथ
केतूनां केतुंकृण्वंनिति मधुच्छंदा ऋषिः गायत्रीछंदः केतुर्देवता केतुप्रीतये रोहिताग्रो कुशस
मिद्धोमे विनि० ॐ केतुंकृण्वंपरजायथाः स्वाहा अथाधिदेवतानाम् तत्रेश्वरस्य त्र्यंबकमिति वसिष्ठ
ऋषिः अनुष्टुप्छंदः त्र्यंबको देवता त्र्यंबकप्रीतये पलाश समिद्धोमे वि० ॐ त्र्यंबकं य० तात्स्वाहा अ
थोमाया श्रीश्चतेति उत्तरनारायण ऋषिः त्रिष्टुप्छंदः उमा देवता उमाप्रीतये पलाश समिद्धोमे
वि० ॐ श्रीश्चते ल० पाणस्वा अथ स्कंदस्य यदक्रंद इति भार्गवो जमदग्निर्दीर्घतमा अस्य प्रथयः त्रिष्टु

श्छंदः स्कंदोदेवता स्कंदप्रीतयेपलाशसमिद्धोमेवि॰ ॐयदक्रंद प्रथमंजायमानस्वाहा अथविस्नो॰ ॐविश्नोरराटमित्यस्यप्रजापतिऋषिः यजुः विस्नुर्देवता विस्नुप्रीतयेपलाससमिद्धोमेवि॰ ॐविस्नोरराटमसि॰ विस्नवेनमःस्वाहा अथब्रह्मणः ब्रह्मजज्ञानमित्यस्यप्रजापतिऋषिः त्रिष्टुपछंदः ब्रह्मादेवता ब्रह्मप्रीतयेपलाशसमिद्धोमेवि॰ ॐब्रह्मजज्ञानं॰ विवः स्वाहा अथेंद्रस्य सजोषाइंद्रेति विश्वामित्रऋषिः त्रिष्टुपछंदः इंद्रोदेवता इंद्रप्रीतयेपलाशसमिद्धोमेवि॰ ॐसजोषाइंद्र॰ विश्वतोनस्वाहा अथयमस्य यमायत्वेतिदध्यङ्गाथर्वणऋषिः यजुः यमोदेवता यमप्रीतयेपलाशसमिद्धोमे॰ अयमायतं॰ पित्रेस्वाहा अथकालस्य कार्षिरसीतिदध्यङाथर्वणऋषिः अनुष्टुपछंदः कालोदेवता कालप्रीतयेपलाशसमिद्धोमेवि॰ ॐकार्षिरसि॰ समुद्रस्यत्वाक्षित्या॰ स्वाहा॰ अथचित्रगुप्तस्य चित्रावसोइतिशंयुऋषिः जगती

ल॰हो
२९
26

छंदः चित्रगुप्तोदेवताचित्रगुप्तप्रीतयेपलाशसमिद्धोमेविनियोगः ॐ विश्वावसो॰ षीयस्वाहा अथ
प्रत्यधिदेवतानां तत्राग्नेः अग्निर्दूतमित्यस्यविरूपाक्षऋषिः गायत्रीछंदः अग्निर्देवता अग्निप्रीतये
पलाशसमिद्धोमे॰ ॐ अग्निंदूतं॰ दिहस्वाहा अथअपां आपोहिष्ठेतिसिंधुद्वीपऋषिः गायत्रीछंदः
आपोदेवताआपप्रीतयेपलाशसमिद्धोमे॰ ॐ आपोहिष्ठा॰ वदत्तसेस्वाहा अथपृथिव्याः स्योनापृथि
वीमेधातिथिऋषिः गायत्रीछंदः पृथिवीप्रीतयेपलाशसमिद्धोमेवि॰ ॐ स्योनापृथिवि॰ सप्रथः स्वा
हा अथविष्णोः इदंविष्णुरितिमेधातिथिरृषिः गायत्रीछंदः विष्णुर्देवताविष्णुप्रीतयेपला
शसमिद्धोमेः ॐ इदंविष्णुर्विचक्रमे॰ स्वाहा अथेंद्रस्य त्रातारमित्यस्यगर्गऋषिः त्रिष्टुप्छं
दः इंद्रोदेवता इंद्रप्रीतयेपलाशसमिद्धोमे ॐ त्रातारमिंद्र॰ स्वाहा अथपशवाः अदितिर्द्यौरिति २९

दध्यङ्ङाथर्वणऋषिः यजुः इंद्राणीदेवताइंद्राणीप्रीत्यर्थंपलाशसमिद्धोमे ॐअदितैरास्ना० धीष्वस्वाहा
अथप्रजापतेः प्रजापतेनत्विति हिरण्यगर्भप्रजापतिरृषिः त्रिष्टुप्छंदः प्रजापतिर्देवताप्रजापतिप्रीतयेपला
शसमिद्धोमे ॐप्रजापते० रयीणां ६ स्वाहा अथसर्पाणां नमोस्तुसर्पेभ्यइतिमंत्रस्यदेवाऋषयः
अनुष्टुप्छंदः सर्पादेवताः सर्पाणांप्रीतयेपलाशसमिद्धोमे ॐनमोस्तुसर्पेभ्यः नमःस्वाहा अथब्र
ह्मणः ब्रह्मजज्ञानमितिस्यप्रजापतिऋषिः त्रिष्टुप्छंदः ब्रह्मादेवताब्रह्मप्रीतयेपलाशसमिधो
मेवि० ॐब्रह्मजज्ञानं० विवःस्वाहा अथविनायकादियंत्रकस्य तत्रगणपतेः गणानांत्वेतिमंत्रस्यप्र
जापतिऋषिः यजुः गणपतिर्देवतागणपतिप्रीतयेपलाशसमिद्धोमेवि० ॐगणानांत्वा० ममस्वा
हा अथदुर्गायाः अंबेअंबिकइतिमंत्रस्यप्रजापतिरृषिः अनुष्टुप्छंदः दुर्गाप्रीतयेपलाशसमि

ल॰ हो॰ २७

होमेवि॰ ॐ अग्नेवेश्वेदि॰ सिनीस्वाहा अथवायो आनोनियुद्भिरित्यस्यवसिष्ठऋषिः त्रिष्टुप्छंदः वायुर्देवता
वायुप्रीतयेपलाशसमिद्धोमेविनिः ॐ आनोनियुद्भिः सदानः स्वाहा अथकाशस्य हुतंहुतपावानइति
प्रजापतिऋषिः शाकोपंक्तिछंदः आकाशोदेवताआकाशप्रीतयेपलाशसमिद्धोमेवि॰ ॐ हुतंहुतपा
यासिस्वाहा अथाश्विनोःयावांकशातियेषानिष्यिऋषिः गायत्रीछंदः अश्विनौदेवताअश्विनोप्रीत
येपलाशसमिद्धोमेवि॰ ॐ पावांक॰ दत्तेस्वाहा अथगरुत्मत स्वपर्णोसीतिप्रजापतिऋषिः वत्सर
वसानाकृतिछंदः गरुत्मान्देवता ॐ स्वपर्णोसि॰ पतस्वाहा ततस्तन्मंत्रैः संस्कृतेनाज्येनैकैका
माहुतिंस्रुवेणजुहुयात् ततश्चरुभ्यःस्तन्मंत्रैः स्रुवेणएकैकामाहुतिंजुहुयात् एतावदाचार्यए
वकुर्यात् ततोहोमार्थंकामनानुसारेणसर्पियवतिलाव्रीह्यादियजमानेनोपकल्पितमद्रवंतेनहुत्वा २७

27

दिमंत्रैः प्रतिदेवतं दशादशाहुतयो ज्ञातव्याः तत्र देवता मनसा ध्यायन्निष्पोद्गुदाङ्गुखे हृदङ्गुखेस्य होत
व्याः ततः प्रणवादिभिः स्वाहान्ताभिर्व्याहृतिभिः वस्ताभिः समस्ताभिः इति चतस्र आहुतयः इत्येवमुप
कल्पितद्रव्येण समिध्यादिसंख्यावतिरेकेण लक्षहोमं विकृतप्रकारेण सावधानो यजमानस्याभीष्ट
कामः समृध्यतामिति मनसा ध्यायन्तो ब्राह्मणाः छंदर्षिदेवताविनियोगपूर्वकं अग्निवायुसूर्य प्रजापतीन्
प्रति महाव्याहृतिमनसा ध्यायेत ततः समिद्धे ग्नौ दक्षिणं जान्वाच्याग्ने जानुउपविष्टाः यज्ञोपवीतिनः पूर्वा
१८ ह्णे एव होमं कुर्युः २ होमसंख्या च सम्यक् सावधानैः कार्या यावद्धोमसमाप्ति प्रतिदिनं होमार्थं तयोः
वंदनपुष्पादिभिर्देवताः पूजयेत् होमे क्रियमाणे यावद्भिर्दिनैर्लक्षसमाप्तिर्भवति तावद्भिः कर्तव्या
अथ द्वारपालजप्यानि सूक्तानि अनुब्रवीते श्रीसूक्तं याव मानेव सोमसूक्तं शुभे मंगले शान्त्याध्यायं वेदसूक्तं च

द्रोब्रं वेतिवस्त्वावौ श्रीहिरण्यवर्णां हरीणीमितिपंचदशर्चं पावमानेत्यादि इयामयिष्येत्या
ल॰हो॰ दि सोममहेत्यादि इमेगलेक निक्रदजनुषमित्यादि शकुने शांत्याध्याये शंन इंद्राग्नीतिव
२८ र्गत्रयं इंद्रसूक्तं योजातएवेत्यादि रक्षोघ्नं कृणुष्वपाजइत्यादि १ दक्षिणेनुद्वारपालेरुद्रान्
पुरुषसूक्तं सहस्रशीर्षेत्यादि श्लोकध्यायं देवसवितःप्रसुवयज्ञमितित्रिंशन्मोध्यायः शुक्रि
मेत्सवं चावं प्रपथइति मंडलाध्यायमेव आदित्योपाः एषएतन्मंडलमितितैत्तिरीयके प्रसि
द्धः यदेतन्मंडलमिति मंडलब्राह्मणं वा भारंडानि वसामानि पश्चिमे सामगो रक्षितो वा
मदेवं बृहत्साम ज्येष्ठसामरथंतरं तथा पुरुषसूक्तं वरुणसूक्तमतःपरं आज्यदोहानि सामानि
ऐतिकाध्यायमेव वा भारंडानि वसामानि पश्चिमे सामगो रक्षितो वामदेव्यं यानविव्रइत्यादि गीतं २८

हहतत्वामिद्धिहवामहइत्यस्यांगीतं जेष्ठसाम मूर्द्धानंदिवइत्यस्यांगीतं पुरुषसूक्ते सहस्रशीर्षापुरुषइत्यंतरेण
मित्राम्भूरनोनुमइत्यस्यांगीतं पुरुषसूक्ते सहस्रशीर्षापुरुषइत्येतासुगीतं रुद्रसूक्ते आवोराजानं मिव
गेहृदयं रुद्रसंहितायर्थं आग्नेदोहानिदेवव्रतानीत्येतानि शांतिकाध्यायः अवोध्यायः अवोध्यग्निरित्या
दिः आरंडसामानि इमंस्तोममर्हित्यस्यांगीतानि २ अथर्वांगिरसं नीलरुद्रंचेवंपराजितं देवीवमधुसूक्तं
वरोधसं शांतिकाध्याये अथर्वणोहागपालोपृष्ठमा मनरोस्थितो अथर्वणसूक्तं वेदोगायहहइ्यायेत्या
दिः आंगिरसं अंगिरसोजन्मानीत्यादि नीलरुद्रः आमुद्रयनेषिदित्यादि अपराजितं दिविपरिवर्तनीत्यादि
मधुसूक्ते मधुवाताऋतायत इत्यादि रोयसंअभयंद्यावापृथिवीत्यादि शांतिकाध्यायः शान्नइंद्राग्नी
भवतामित्यादिः ततः शुभेमुहूर्ते होमसंख्यांसमर्पणं कुर्यात् एवंहोमेपरिसमाप्यवेदनापुपचारेवग्रेन

येतिमे त्रेणमेकल्पपूर्वकं स्वाहा सयाल्यगायेस्वाली यावुगयुते अग्निं प्रज्वलयेत् अग्नेर्येगंधादिर्वहिरेव
ल॰हो॰ दद्यात् ततोऽष्टहेभ्यः पुष्पांजलिदानं प्रजासंपूर्णतांवाचयित्वा यस्यस्मृत्याचनामोक्त्यातपायज्ञः
२५ क्रियादिषु न्यूनंसंपूर्णतांयातुसद्योवंदेतमच्युतं आवाहनंनजानामिनजानामिविसर्जनं ग्र
हीत्वा ॐ अग्नयेस्विष्टकृतेस्वाहा इदमग्नयेस्विष्टकृतेनमम अग्नयेसमर्पयेस्विष्टकृद्धोमः ॐ भूर्भु
२९ वः स्वरितिमहाव्याहृतीनांप्रजापतिऋषिः ऋमेगायत्र्युष्णिगनुष्टुप्छंदांसिअग्निवायुसूर्यादे
वताःप्रायश्चित्तहोमेविनियोगः ॐ भूः स्वाहा इदमग्नये ॐ भुवः स्वाहा इदंवायवे ॐ स्वः स्वाहा
इदंसूर्याय त्वन्नोअग्नइतिवामदेवऋषिः त्रिष्टुप्छंदः अग्नीवरुणौदेवताप्रायश्चित्तहोमेवि॰
ॐ त्वन्नोअग्नेस्मत्स्वाहा इदमग्नीवरुणाभ्यां सत्वन्नोअग्नइतिवामदेवऋषिः त्रिष्टुप्छंदः अ॰ २५

ग्रीवरुणोदेवताप्रायश्चित्तहोमेवि॰ ॐसत्वन्नोअग्ने ऽयपिस्वाहा इदमग्नीवरुणाभ्यां अयाश्चाग्नइतिप्रजापतिऋ
षिः विराट्छंदः अग्निर्देवताप्रायश्चित्तहोमेवि॰ ॐअयाश्चाग्नेस्य॰ ज॰८॰ स्वाहा इदमग्नये येतेशतमिति
वामदेवऋषिः त्रिष्टुप्छंदः वरुणः सविताविष्णुर्विश्वेदेवमरुतः स्वर्कादेवता प्रायश्चित्तहोमेवि॰
ॐयेतेशतंवरुनमरुतःस्वर्काः स्वाहा इदंवरुणायसवित्रेविष्णवेविश्वेभ्योमरुद्भ्यः स्वर्केभ्यश्च उदुत्तम
मितिशुनःशेपऋषिः त्रिष्टुप्छंदः वरुणोदेवता प्रायश्चित्तहोमेवि॰ ॐउदुत्तमंवरुणस्याम स्वाहा
इदंवरुणाय ॐप्रजापतयेस्वाहा इदंप्रजापतये एवंनवाहुतिहोमंकृत्वाबलिदानेकुर्यात् ॥७॥ त
त्रैवं अग्न्यायतनस्यसमंतादित्त्रमाषभक्तबलिदिक्पालेभ्योदद्यात् त्रातारमित्यस्यगर्गऋ
षिः ॐत्रिष्टुप्छंदः इंद्रोदेवताइंद्रप्रीत्यर्थंबलिदानेविनियोगः ॐत्रातातारमिंद्र॰ त्विंद्रः इंद्रो

AH=1

यसांगायसपरिवारायसायुधायसशक्तिकायसर्वमाषभक्त बलिं नमः ओं इंद्रादि शांरदत्तबलिंमदत्तयंयजमा
ल·हो· नस्यवाआयुःकर्ताविमकर्ता शुभकर्ता पुष्टिदस्तुष्टिदो भवेति पुष्पाक्षतजलानि पृथ्वीअभिमुखस्थाने त
३० त्तो अग्न इत्यस्य हिरण्यस्तूप ऋषिः त्रिष्टुप्छंदः अग्निर्देवता अग्निप्रीत्यर्थे बलिदाने वि· ओं त्वन्नो अ
ग्ने· मृत्युमस्मान् अग्नये सांगायेत्यादि तदर्थे बलिदाने वि· सुगन्नुपंथां· कृणोतु स्वाहा ओं यमाय
त्यायसर्वमाषभक्तबलिं नमः सुगंतु पंथामित्यस्य प्रजापतिरृषिः त्रिष्टुप्छंदः यमो देवता
यममंत्रो ओं यमाय इत्यादि ततो नैर्ऋते असुन्वंतमित्यस्य विवस्वानृषिः अनुष्टुप्छंदः निर्ऋतिदे
वता निर्ऋतिप्रीत्यर्थे बलिदाने विनियोगः ओं असुन्वंत· मस्तु· निर्ऋतये सांगादि ओं निश्रात
इत्य इत्यादि ततः पश्चिमे तत्त्वायामीति शुनःशेप ऋषिः त्रिष्टुप्छंदः वरुणो देवता वरुणप्री ३०

त्यर्थं बलिदाने वि॰ ॐ तत्वायामि॰ प्रमोषयी॰ वरुणायेत्यादि ततो वायवे आनो नियुद्भिरित्यस्य वसि
ष्ठऋषिः त्रिष्टुप्छन्दः वायुर्देवता वायुप्रीत्यर्थं बलिदाने वि॰ ॐ आनो नियुद्भिः श॰ मदानः वायवे
सोमायेत्यादि भोवायो इत्यादि ततः अग्रे वषट् सोमेत्यस्य बंधुसऋषिः गायत्रीछन्दः सोमोदेवता
सोमप्रीत्यर्थं बलिदाने वि॰ ॐ वषट् सोम॰ महिसोमायेत्यादि भोसोमायायेत्यादि तत ईशाने
तमीशानमित्यस्य गौतमऋषिः जगतीछन्दः ईशानोदेवता ईशानप्रीत्यर्थं बलिदाने वि॰ ॐ त
मीशानं॰ स्वस्तये ईशानायेत्यादि भो ईशानेत्यादि तत ईशानपूर्वयोर्मध्ये अस्मेरुद्रा॰ ब्रह्मार
त्यस्य प्रगाथऋषिः त्रिष्टुप्छन्दः ब्रह्मादेवता ब्रह्मप्रीत्यर्थं बलिदाने वि ॐ अस्मेरुद्रा॰ देवाः ब्रह्म
णेत्यादि भोब्रह्मन्नित्यादि ततः पश्चिमनै ----- त्ययोर्मध्ये स्योनापृथिवीत्यस्य मेधातिथिश

षिः गायत्रीछंदः अग्नेनेदेवताअग्नेप्रीत्यर्थेवलिदानेवि॰ ॐस्योनापृथिवीभवा॰ सप्रथा॥ अनेनायो

ल॰ हो॰ त्यादि भोअग्नेतइत्यादि ततोग्रहवेधासमेताद्रुहवलयोदेया॰ तत्रपूर्वेआकृस्नेनेतिहिरण्यस्तू

३१ पऋषिंत्रिष्टुप्छंदः सवितादेवतासूर्यप्रीत्यर्थेवलिदानेविनि॰ ॐआकृस्नेवरजसा आदित्यास्त

गायसपरिवारायईश्वराग्निदेवताप्रत्यधिदेवतासतायेमेमाषभक्तवलिंसमर्पयामीतिउथ्या

31) तनजलेनदिपेत् रेवइमवलिंग्रहाणममयजमानस्यवाशांतिकर्माभवेत्येवामादि एवमन्त्रा

ऽत्रापि ततोवेधाआग्नेयेआप्यायस्वेतिगोतमऋषिः गायत्रीछंदः सोमोदेवतासोमप्रीत्यर्थेव॰

लिदानेवि॰ ॐआप्यायस्व सोमायउमाअक्षयाधिदेवताप्रत्यधिदेवतासहितायेत्यादि ततोदक्षि

णे अग्निर्मूर्धेविरूपाक्षऋषिः गायत्रीछंदः भौमेदेवताभौमप्रीत्यर्थेवलिदानेविनि॰ अग्निर्मूर्धे

३१

भौमाय स्कंदभूमिरूपाधिदेवताप्रत्यधिदेवताय ततईशगन्मो उद्बुध्यस्वेतिपरमेष्ठीमृषिः त्रिष्टुप्छंदः
बुधोदेवताबुधप्रीत्यर्थेबलिदानेवि॰ ॐउद्बुध्यध्वंस्वाग्नेबुधाय नारायणविष्णुरूपाधिदेवताप्रत्यधिदेवता
सहिताय ततउत्तरे बृहस्पतेगृत्समदऋषिः त्रिष्टुप्छंदः बृहस्पतिर्देवताबृहस्पतिप्रीत्यर्थेबलि
दानेविनियोगः ॐबृहस्पते बृहस्पतिब्रह्मारूपाधिदेवता ततः पूर्वे अन्नात्परिस्रुतइत्यश्विसरस्व
तीन्द्रऋषियः अतिजगतीछंदः शुक्रोदेवताशुक्रप्रीत्यर्थेबलिदानेवि॰ ॐअन्नात्परिस्रुतैपरिस्रुतो
शुक्रायेंद्रेंद्राणीरूपाधिदेवताप्रत्यधिदेवतासः ततः पश्चिमेशन्नोदेवीरितिदध्यङाथर्वणऋषिः
गायत्रीछंदः शनिदेवताशनैश्चरप्रीत्यर्थे ॐशन्नोदेवीः शनयेयमप्रजापतिरूपाधिदेवताप्रत्य
धिदेवताप्रत्यधिदेवतासहितायः ततोनैऋत्यां कयानश्चित्रवामदेवऋषिः गायत्रीछंदः राहुर्देव

णावाङ्कप्रीत्यर्थंवलिदानेवि॰ ॐकयानश्चित्र॰ ॥ ह्वकालेसार्पह्रूपाधिदेवताप्रत्यधिदेवतासहिताय
ल॰हो॰ ततोवायव्ये केतेकृएवंनितिमधुछंदसऋषिः गायत्रीछंदः केतुर्देवताकेतुप्रीत्यर्थंवलिदानेवि॰ ॐके
३२ तेकृएवंन् केतवेचित्रगुप्तब्रह्मरूपाधिदेवताप्रत्यधिदेवतासहिताय॰ वश्यथवेपुनरंतोगणपत्या॰
32 दिपंचकस्यगणानांत्वेत्यस्यप्रजापतिऋषिः अनुष्टुप्छंदः गणपतिर्देवतागणपतिप्रीत्यर्थंवलि
दानेवि॰ गणानांत्वागणपतिं गणपतयेसांगायसपरिवारसहिताय ततोहियेइमेवलि॰ अंवेअंविकइत्य
स्यप्रजापतिऋषिः अनुष्टुप्छंदः दुर्गादेवतादुर्गाप्रीत्य॰ ॐअंवेअंविके॰ दुर्गायैइत्यादि अनो
नियुद्भिरित्यस्यवसिष्ठऋषिः त्रिष्टुप्छंदः वायुर्देवतावायुप्रीत्यर्थंवलि॰ आनोनियुद्भिः
वायवेइत्यादि हुतेहुतपावानइत्यस्य ...... रुदञ्जुखामाकार्यऋतिजलिप्सतः प्राञ्जुस ३२

ऊटंबमुपविश्य यजमानमभिषिंचेयुः अभिषेके पत्नी वामभागे अभिषेकसमयं गीतवाद्यादिमं
गलघोषः कार्यः तत्रमंत्राः आपोहिष्ठा ३ ऋ३ त्रातारमिंद्र ५ इमंमेवरुण ५ भगप्रणेतः १ इमा
आपः १ समुद्राय १ पुनंतुमा ४ आप्यायस्व १ पंचनद्यः १ शिरोमेतिचतसृभिः ४ देवस्यत्वा २
सोमस्यत्वा १ पालाशंत्वा १ द्यौर्देवरेभवति १ नैयग्रोधं १ आश्वत्थे सर्वसुरभ्यं १ यदेवकल्पा १
सर्वैषांवा १ अन्येपिस्वशाखोक्तामंत्राःग्राह्याः पौराणास्तु सुरास्त्वामभिषिंचंतुब्रह्माविष्णुम
हेश्वराः वासुदेवोजगन्नाथस्तथासंकर्षणोविभुः प्रद्युम्नश्चानिरुद्धश्चभवंतुविजयायते आखंड
लोग्निर्भगवान्यमोवैनिर्ऋतिस्तथा वरुणः पवनश्चैवधनाध्यक्षस्तथाशिवः ब्रह्मणासहिताःस
र्वेदिक्पालाःपांतुतेसदा कीर्तिर्लक्ष्मीर्धृतिर्मेधापुष्टिःश्रद्धाक्रियामतिः बुद्धिर्लज्जावपुः शांति का

तिः स्वाहिश्च मातरः एतास्त्वामभिषिंचंतु देवपत्न्याः समागताः आदित्यश्चंद्रमा भौमो बुधजीवसितार्क
ल.हो. जाः ग्रहास्त्वामभिषिंचंतु राहुकेतुश्च तर्पिताः देवदानवगंधर्वा यक्षराक्षसपन्नगाः ऋषयो मनवो ना
३३ गा देवमातर एव च देवपत्न्यो द्रुमा नागा दैत्याश्चाप्सरसां गणाः अस्त्राणि सर्वशास्त्राणि राजानो
वाहनानि च औषधानि च रत्नानि कालस्यावयवाश्च ये सरितः सागराः शैलास्तीर्थानि जलदा
33 नदाः एते त्वामभिषिंचंतु सर्वकामार्थसिद्धये तच्छंयोरावृणीमहे एवमभिषेकानंतरं सर्वौ
षधीभिरनुलिप्य शुद्धोदकेन स्नातः शुक्लमाल्यांबरानुलेपनधरः सपत्नीको यजमानः स
ब्रह्मसत्रवेत्ता आचार्यादिभ्यो दक्षिणां दद्यात् तत्रांतप्रयोगः उदङ्मुखोपविष्टेभ्यः स्वयं प्रा
ङ्मुख उपविष्टोऽक्षय्यजलपाणिः सर्वाय कपिलाः पयस्विनीः दश गाः कपिले सर्वभूतानां ३२

पूजनीयास्तिरोहिएणी तीर्थदेवमपि यस्मादत्ताशंतिं प्रयच्छमे इतिमंत्रमुच्चार्यकृतेनदहोमाख्येय
हयतत्प्रतिष्ठार्थंपतादशकपिलाधेनूः पृद्रदेवताः तत्तिग्मोदद्दिक्षिणां संप्रददे श्रीसूर्यः प्रीयता
मिति सोमायशेतावान् पुण्यस्त्वंशोत्वपुण्यानां मंगलानांवमंगलं विष्णुनावधृतोनित्य मतः
शांतिंप्रयच्छमोऽइतिपठितायतान्दशशंत्वान् विश्वदेवतान्दादक्षिणां संप्रददे सोमः प्रीयता
मितिजलेक्षिपेत् भोमायरक्तहृषभान् धर्मस्त्वंहृषरूपेणजगदानंदकारक अष्टमूर्तेरधि
ष्ठान मतः शांतिंप्रयच्छमे एतान्दशहृषभानूरुद्रदेवतान्दक्षिणां संप्रददे भोमः प्रीयता
मिति जलेक्षिपेत् बुधायदशस्वर्णान् हिरण्यगर्भगर्भस्थंहेमवीजंविभावसोः
अनंतपुण्यफलदोमतः शांतिंप्रयच्छमे इदंस्वर्णंअग्निदेवतंदाक्षिणां संप्रददे तेनबुधः प्री

यतामितिजलेक्षिपेगुरुर्वेदशास्त्रीमैनववस्त्रयुगानि पीतवस्त्रयुगंयस्माद्बृहस्पदेवस्यवल्लभं प्रदानात्
तस्मैमेविष्णुः अतः शान्तिंप्रयच्छमे इमानिदशवस्त्रयुगानिबृहस्पतिदेवतानिदक्षिणांसंप्रददे
बृहस्पतिः प्रीयतामिति वदन्क्षिपेत् शुक्रायश्वेताश्वान् विश्वमश्वरूपेणयस्मादमृत-
ल॰हो॰ ३८
संभवः चन्द्रार्कवाहनोनित्यमतः शान्तिंप्रयच्छमे एतान्दशश्वेताश्वान्शुक्रदेवतान्द-
क्षिणांसंप्रददे तेनशुक्रः प्रीयतामिति वदन् जलेक्षिपेत् शनैश्चरायकृष्णाः दशगाः य-
स्मात्त्वंपृथिवीसर्वाधेनुःकेशवसंनिभाः सर्वपापहरानित्यमतः शान्तिंप्रयच्छमे एतादश
गाः राहुदेवताः दक्षिणांसंप्रददे तेनशनैश्चरप्रीयतामिति वदन्जलेक्षिपेत् एताश्चद-
क्षिणाश्चादित्यदक्षिणाद्येनुनोयावतामल्पेनन्यूनातावन्मूल्यंसुवर्णंतत्तस्यास्तस्याः पूरणाय ३८

त्न्समकालमेवदानवं नवसुवर्णमंत्रः पृथकपृथक्पठनीयः अथैभ्योदक्षिणापक्ष अथ
वासर्वेभ्यः सूर्यादिभ्योदक्षिणादशदशगा सुवर्णभूषिताःदद्यात् गवामंगेषुतिमंत्रेण यद्वा
सर्वेभ्यः सुवर्णमदेयं येनवागुर्वादितोषस्तंदद्यात् एवंदक्षिणांदत्वाग्रहपीठदेवतानांगंधा
द्युपचारैः कृत्वरपूजांकृत्वाआवाहनंनजानामि अपराधसहस्राणि मंत्रहीनवृत्तमाध्याउतिष्ठब्रह्म
णस्पते यांतुदेवगणाः सर्वेपूजामादायपार्थिवात् इष्टकामप्रसिध्यर्थंपुनरागमनायचेति
अष्यादतनप्रदक्षिणग्रहपीठदेवताविसर्ज्यग्रहपीठदेवताविसर्जग्रहपीठपूजोपस्कारयुतः
माचार्यायदद्यात् गातागिंसृज्य गच्छगच्छसुरश्रेष्ठस्वस्थानेपरमेश्वरः यत्रब्रह्मादयो
देवास्तत्रगच्छहुताशनः अग्निंविसृज्य यांतुमातृगणाःसर्वे इतिमंडपदेवताद्वारदेवताश्च

विसर्ज्य ध्वजपताकाद्युपस्कारयुतं मंडपमाचार्याय दद्यात् ततः कृतस्य लक्षहोमकर्मणः संपूर्ण॰
ल॰ हो॰ तासिद्धयेऽयथोपपन्नेन यथाकालं ब्राह्मणान् भोजयिष्ये इति संकल्पयेत् तत्र मुख्यपक्षे नवशता
३५ नि ९०० मध्यमपक्षे २७० सप्तत्यधिकद्विशतसंख्याकाः अधमपक्षे नवतिसंख्याका ९० ग्रहा
णां अधिदेवतादीनां तूत्तमपक्षे विंशत्यधिकसप्तदशतानि ७२० मध्यमपक्षे चत्वारिंशद॰
35 धिकं शतद्वयं अधमपक्षे चतुर्विंशति २४ संख्याका ब्राह्मणा भोजनीयाः ततो ब्रह्मार्पणं ब्रह्म
वि वर्त्तिभिस्त्रवर्त्तिभिस्तद्दाभ्यां पंचभिरेव वा हूयते च पुनर्द्वाभ्यां तस्मै यज्ञात्मने नमः इति वा
तामयापदत्तेन यथादेशं यथाज्ञानं यथाशक्ति लक्षहोमकर्मतेन श्रीसूर्यादयः प्रीयन्तां ॐ तत्स
ब्रह्मार्पणमस्त्विति जलं क्षिपेत् ततः सदस्यान् चंदनादात पुष्पवस्त्रदक्षिणाभिः पूजयित्वांजलिं ३५

वर्षांमयायत्कृतेलक्षहोमात्र्यंकमेतत्कालदीनेभक्तिहीनेश्रद्धाहीनेभवतोब्राह्मणानांववनात्
श्रीविष्णोप्रसादात् तेसर्वामच्छिद्रंचास्तु ततःसंपूर्णमस्तिति सर्वैवदेयु ततस्तेषांमंत्राशिषोट्
हीतात्सातुनयेविसृज्याब्राह्मणान्भोजयेत् दीनानाथाश्वाद्यादिनासतोष्यस्वयंसहृदनामित्राः
दियुतःसोत्साहःसतुष्टोदविष्येभुजीतेति एवंप्रकारेणकुर्वतः फलेमात्स्ये ग्रनेनविधिनाय
स्तुग्रहपूजासमाचरेत् सर्वान्कामानवाप्नोतिप्रेत्यस्वर्गेमहीतले लक्षहोमस्तुकर्तव्योयदी
विर्त्तंभवेद्गृहे यतःसर्वानवाप्नोतिकुर्वन्कामान्हियानतः पूज्यते शिवलोकेववसादित्यमरुद्ग
णैः यावत्कल्पशतान्यष्टावथामोक्षमवाप्नुयात् सकामोयस्त्विमंकुर्याल्लक्षहोममयथाविधि
धि सर्वान्कामानवाप्नोतिपदंचानेनमश्नुते पुत्रार्थीलभतेपुत्रंधनार्थीलभतेधनं भार्या

ल॰हो॰ पीलभन्तेभार्यांकुष्माराविष्णुंपत्तिं अष्टराज्यमथाराज्यंश्रीकामाश्रियमाप्नुयात् यंयंचिंतयेका
मंतंतमाप्नोतिपुष्कलं नीष्कामकुरुतेयस्तुपदंब्रह्माधिगच्छति इतिश्रीयाज्ञिकसदाशिव
३८ दीक्षितात्मजनकाशीदी॰ कृतालक्षहोमपद्धतिःसमाप्तः ॥ शुभंभवतु ॥ श्रीरस्तु ॥ ॥

36